

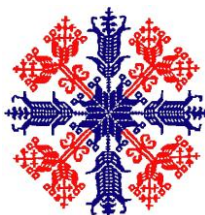

A SOMLÓ KÖRNYÉKE KISTÉRSÉG HELYZETKÉPE A VÖRÖSISZAP-KATASZTRÓFA UTÁN

**Javaslatok az Amerikai Magyar Koalíció
Vörösiszap-katasztrófa Segélyalapjának felhasználására**

Készítette: Szegő Dóra szociológus

Hungarian American Coalition
1120 Connecticut Avenue, NW, Suite 280
Washington, D.C. 20036

TARTALOMJEGYZÉK

A. Vezetői összefoglaló	1
1. Helyzetleírás	1
2. A szociológiai felmérés célja.....	1
3. A kistérség gazdaságának átalakulását jellemző folyamatok - a jelenlegi helyzethez vezető út	2
4. A kistérség gazdasági profiljai, a kitörés lehetőségei és az ezekhez kapcsolódó oktatási programok.....	2
a. Nagyipar.....	3
b. Mezőgazdaság.....	3
c. Borászat.....	3
d. Energianövény-termesztés és feldolgozás	4
5. Az adomány felhasználásának területe.....	4
6. További tervek az oktatási beruházással összhangban	5
B. Az iszapkatasztrófa által sújtott településeket magában foglaló Somló Környéke Többcélú Kistérségi Társulás	5
1. Az új kistérség létrejöttének háttere és problémái	5
2. A Somló Környéke új stratégiai céljai az iszapkatasztrófa után	8
C. Gazdasági profilok, jelentős foglalkoztatók, ágazati változások, vállalkozásszerkezet	9
1. Gazdasági profilok, foglalkoztatók.....	9
2. Vállalkozásszerkezet	12
3. Munkanélküliség	13
D. Gazdasági ágazatokban rejlő lehetőségek – a beruházás, munkahelyteremtés és az ehhez kapcsolódó oktatás lehetséges irányai.....	16
Gazdasági ágazatok és hozzájuk kapcsolható oktatás.....	16
a. Háztáji és nagyüzemi mezőgazdasági termelés és értékesítés	16
b. Energianövény-termelés és feldolgozás.....	18
c. Nagyipari beruházás - összeszerelőüzem.....	18
d. Kereskedelem.....	19
e. Borászat – Somló hegy	20
f. Erdőgazdálkodás	21
E. Oktatási helyzetkép, és a fejlesztés irányai a kistérségben	22
1. Oktatási infrastruktúra, intézményrendszer a kistérségben	22
2. Iskolázottsági mutatók	23
3. Hátrányos helyzetű és veszélyeztetett tanulók aránya Devecser és Somlónásárhely általános iskoláiban	23
4. Az oktatás és befektetés összhangja, a fejlesztés irányai	24
5. Épületfelújítás iskola céljára – az Amerikai Magyar Koalíció által összegyűjtött pénzügyi potenciális felhasználása	27
F. Infrastruktúra, a kistérség általános fejlettségi mutatói	27
G. Melléklet.....	29
1. Felhasznált dokumentumok, tanulmányok	29
2. Interjúalanyok listája	29
3. Interjúvázlatok	30

A. Vezetői összefoglaló

1. Helyzetleírás

2010. október 4-én átszakadt a Veszprém megyei, ajkai timföldgyár vörösiszap-tárolójának gátja. Ennek következtében 600 ezer köbméternyi erősen lúgos, maró hatású ipari hulladék öntötte el a környező településeket. Közvetlenül 3 települést, Devecsert, Kolontárt és Somlóvásárhelyet sújtotta a katasztrófa, közvetetten azonban 40 négyzetkilométernyi területet, az egész kistérség szintjén ökológiai, gazdasági és társadalmi károkat okozva. A Somló és környéke 27 települése a közelmúltban levált az Ajkai kistérségről és új kistérséget alakított, melynek részét képezik az iszapkatasztrófa által sújtott települések is. Az új területfejlesztési és statisztikai egység a leválástól saját problémáinak hatékonyabb érdekképviselését reméli. A kistérség települései korábban is hátrányos helyzetűek voltak: legfőbb gondjaik az aprófalvak nagy aránya, az ezzel összefüggésben lévő munkanélküliség, a képzetlen rétegek és hátrányos helyzetű családok magas aránya és a falvak elöregedése. Ehhez társulnak az iszapkatasztrófa közvetlen következményei: a folyók, a természetes és megmunkált földek élővilágának és terményeinek pusztulása, közel 280, bontásra váró lakóház, az anyag egészség károsító hatásai. Valamint a közvetett következmények: a helyi vállalkozások visszaesése, a mezőgazdasági tevékenység lehetőségeinek beszűkülése, az ingatlanok értékének csökkenése, az érintett településekről való elvándorlás, és a gazdasági- és turisztikai vonzerő csökkenése. Az iszapkatasztrófában a negatív hatások mellett lehetőség is rejlik: számos új állami, és nemzetközi támogatási forrás lesz elérhető, mely soha nem látott fejlődési lehetőséget biztosít a kistérség települései számára. E potenciál kihasználásában, új fejlesztési irányok definiálásában és kidolgozásában kell őket segíteni.

2. A szociológiai felmérés célja

A katasztrófát követően Magyarország miniszterelnöke felszólította az Amerikai Egyesült Államokban élő magyarokat, hogy segítsék a bajbajutottakat. Erre reagálva az Amerikai Magyar Koalíció, George Pataki kormányzó vezetésével létrehozta a „Vörösiszap-katasztrófa Segélyalapot”, melynek keretében egy konkrét célra gyűjtenek: az adományt egy összegű oktatási beruházásra kívánják fordítani. Jelen szociológiai felmérés célja annak feltérképezése volt, hogy a társadalmi és gazdasági körülmények fényében, az iszapkatasztrófa által teremtett új helyzetben mely területen van létjogosultsága az oktatás fejlesztésének, hol tud a leghasznosabb lenni. A felmérés két forrásból építkezik: egyfelől áttekinti az elmúlt években a térségre készült fejlesztési koncepciók, stratégiai tervek ötleteit és prioritásait. Másfelől a térség meghatározó szereplőivel, a polgármesterekkel, a területfejlesztési és kistérségi társulások vezetőivel, a munkaügyi központ vezetőjével és az iskolaigazgatókkal készült interjúk alapján integrálja a helyi döntéshozók véleményét.

Az igényekről alkotott teljes képnek részét képezi a lakossági vélemények feltérképezése, melyre jelen felmérés nem terjed ki. A jövő tervei között szerepel egy lakossági véleményfelmérés is, melynek fókuszja célzottabb lesz. Konkrét irányát és léptékét az összegyűlt adomány összege határozza majd meg.

---

3. A kistérség gazdaságának átalakulását jellemző folyamatok - a jelenlegi helyzethez vezető út

A Somló Környéke Többcélú Kistérségi Társulás középpontjában álló Devecser, egykori mezőváros az elmúlt fél évszázadban elveszítette város-jellegét és mára csak részlegesen látja el központi szerepkörét. Stratégiai cél, hogy Devecser visszanyerje a kistérségi központ szerepét, és kiegyensúlyozza Ajkával szembeni gazdasági és infrastrukturális hátrányait: közigazgatási, hatósági, oktatási, szociális, munkaügyi és egészségügyi feladatokat lásson el az egész kistérség számára.

Devecser és környéke gazdasági folyamatai kapcsán fontos megjegyezni, hogy a Devecsertől kb. 15 km-re fekvő Ajka a szocializmusban az erőltetett iparosítás célterülete volt. E város foglalkoztatta Devecser és a környező települések lakosságának jelentős részét. A rendszerváltást követően kb. 6000 munkahely szűnt meg, Ajka és környezete hanyatló ipari területté vált. Ajka mégsem veszítette el központi szerepkörét. Az elmúlt években Ajkán új iparág erősödött meg, a timföld- bauxit- és alumíniumgyártásra épülő feldolgozóipar: autó- és egyéb elektronikai alkatrészgyártók, könnyűfémöntödék. Az országos trendhez hasonlóan ezek egyre kisebb munkaerő-igényű vállalkozások. A térségi vállalkozások szerkezete koncentrált: 64%-uk Ajkán működik, 8%-uk Devecseren, a térség összes többi településén csupán 28%-uk. A kistérségben Ajkán kívül csak 4 településen van olyan cég, mely 100-250 embert foglalkoztat. Ezek együttes munkaerőigénye kevesebb, mint 1000 fő. A 2007-es gazdasági világválság hatására több nagyfoglalkoztató elhagyta a térséget, és kelet felé terjeszkedett az olcsóbb előállítási költségek miatt. Ezek mezőgazdasági feldolgozóüzemek, elektronikai összeszerelő-üzemek és ruhaipari cégek voltak. Csak irodai-logisztikai központjaik maradtak a térségben.

A Somló Környéke Többcélú Kistérségi Társulás településeinek célja a katasztrófa előtt az volt, hogy Ajkáról leválva mezőgazdasági arculatukra és a Somló hegyi borvidékre építsék új gazdasági és turisztikai stratégiájukat. Ezt a tervet vágta keresztül a vörösiszap-katasztrófa, mely ugyan csak egy kis területen lehetetlenítette el a mezőgazdasági termelést, azonban a kistérség egészén visszaesést okozott. A timföldtározó környékén kb. 700 hektár földterületen 5 évig tiltott a mezőgazdasági termékek élelmiszercélú értékesítése. Közvetve leginkább a kisvállalkozások a katasztrófa károsultjai, akik jelentős visszaesést tapasztaltak az értékesítésben, annak ellenére, hogy alapanyagaik nem az iszapkatasztrófa által sújtott területről származnak: borászok, gyümölcs- zöldség és húsfeldolgozók. A helyiek tenni akarását és a térség katasztrófa utáni újjáéledését mutatja, hogy az iszap által elöntött, bontásra kerülő kb. 280 ház lakója közül túlnyomó többségben vannak azok, akik Devecserben, Kolontáron vagy Somlónásárhelyen igényeltek új ingatlant. A károsultak nagy része a saját településén kívánja életét folytatni.

4. A kistérség gazdasági profiljai, a kitörés lehetőségei és az ezekhez kapcsolódó oktatási programok

A térség területe földrajzi és gazdasági profil alapján három különböző, markáns részre osztható: egy nagyipari, egy kisüzemi mezőgazdasággal foglalkozó és egy borászati mikro-régióra. Ezt a hagyományos gazdaságstruktúrát egészíti ki egy új, negyedik ágazat, mely az iszapkatasztrófa következtében jelent meg, és egyelőre csak a tervezés és lobbizás szakaszában van: az energianövény termelés és feldolgozás.

---

a. Nagyipar

A térség dél-keleti részén, Ajkán, Úrkúton, Noszlopon és Halimbán a szocialista erőltetett iparosítás óta meghatározó a nagyipar, Devecserről és környékéről is ingáznak ide, és dolgoznak a timföld- és bauxitbányászatban, alumíniumgyártásban és az erre épülő elektronikai feldolgozóiparban. A közeli Devecser és környéke is az iparban látja a fejlődés lehetőségét. Devecserben, 30 hektáros területen ipari park épül az iszap által előtört, bontandó házak helyén, jelentős állami támogatással. Az új ipari park logisztikai előnye Ajkával szemben, hogy közvetlen összeköttetésben van a 8-as számú úttal és a Budapest-Graz vasútvonallal egyaránt, valamint rajta van az észak-déli irányban tervezett gyorsforgalmi út vonalán is. Ezt kihasználható nagy szállítási igényű termékeket, (pl. mezőgazdasági gépeket) gyártó cégeket szeretnék bevonni. További előny, hogy jelentős állami adókedvezményekhez juthatnak a Devecserbe települő befektetők. Ezen kívül célként fogalmazódott meg az energianövény-feldolgozó iparág bevonása is (lásd később). Az iparban rejlő lehetőségek kapcsán meg kell említeni, hogy a kistérség az ország egyik leginkább erdőszült területe, gazdasági potenciál rejlik a fafeldolgozó-iparban is.

A térség iparfejlesztéséhez kapcsolódóan könnyűipari vagy fafeldolgozó üzemre épülő szakmunkásképzést indítására van igény: gépi esztergályos, marós, hegesztő, faipari technikus, fa- és bútorigari gépkezelő, bútorasztalos, épületasztalos, faesztergályos, kádár, stb. szakmák.

b. Mezőgazdaság

Az észak-nyugati részen, az iszapkatasztrófa által közvetlenül nem sújtott területen a helyi vezetők kisüzemi állattartásban és növénytermesztésben és az ehhez kapcsolódó élelmiszer-feldolgozóiparban (pl. húsfeldolgozás, tejtermék-feldolgozás, gabona-feldolgozás) látják a fejlődés kulcsát. A térség középső és észak-keleti részére nem vonatkozik a mezőgazdasági termékek értékesítésének tilalma. Ezáltal szélesebb skálán mozog a gyártott vagy feldolgozott termékek lehetősége, és e települések a Devecseről ingázó munkaerő számára is elérhető távolságban vannak. A mezőgazdasági feldolgozóipar előnye, hogy helyben előállítható az alapanyag, és a termékek felvevőpiaca is részben a helyi lakosság, ezáltal kevésbé utalt a térségen kívüli gazdasági folyamatokra. Többen kiemelik a csomagolóipar hiányát, mint a mezőgazdasági termékek értékesítésének korlátját - a csomagolóipar fejlesztése fontos terület. A mezőgazdasági termékek egy részét javasolják feldolgozásra. Másik részük helyben való értékesítésének szervezett keretein dolgoznak a helyi vezetők: Ajkán és Devecserben rendszeres Paraszt Piacot szerveznének, a jól menő osztrák mintákhoz hasonlóan. Ennek megszervezése és működtetése szakképzett munkaerőt igénylő logisztikai feladat, melyre képzés építhető. Ezen kívül a mezőgazdasági termékek üzemi feldolgozásához kapcsolódó szakmunkás képzésre is van igény: mezőgazdasági gépkezelő, mezőgazdasági technikus, stb.

c. Borászat

A térség északi felén elhelyezkedő Somló hegy jó ökológiai adottságokkal rendelkező, értékes száraz fehérbort termő szőlőhegy. Magyarország legkisebb, 550 hektáros borvidékének adottságai nagyon jók. A hegy kb. 30%-ára az elmúlt tíz évben a szőlőművelés megújulása, a megművelt terület növekedése volt jellemző. Itt nagy pincészetek termelnek nemzetközileg is elismert, jó minőségű bort. A hegy másik fele azonban fejlesztésre szorul: apró birtokok, a borászok elöregedése, az egységes turisztikai arculat és termék hiánya jellemzi. A Somló hegyi települések a bor minőségének javítására és a borturizmus

---

---

erősítésére építik gazdasági stratégiájukat: a kistermelés megerősödését az egységes minőségbiztosítási rendszer, érdekképviselő és értékesítési csatornák kiépítésétől remélik. A kistermelők szaktudása és boraik minősége nagyon vegyes. Ezen a területen is megfogalmazták a borászati szakképzések és tanfolyamok igényét. A képzések célcsoportja egyfelől a nagy pincészetek potenciális munkavállalói (szőlész-borász szaktechnikusok és szőlőtermesztők), másfelől a kistermelők, akik az önálló termelési, értékesítési pincészövetkezet működéséről, és a minőségi bortermelésről tanulnának.

d. Energianövény-termesztés és feldolgozás

A térség gazdasági fejlődésének új iránya az iszapkatasztrófa következtében felmerült energianövény termesztés és feldolgozás. A szakemberek a szennyezett földterületeken javasolják az energianövény termesztést, melyhez kapcsolódóan biomassa vagy biogáz üzem építését tervezik. Egy ilyen típusú feldolgozóüzem megépítése igen költséges, az energianövény felvásárlása azonban helyi üzem híján is biztosított. Ez az ágazat jelenleg a tervezés szakaszában van. Az ötlet a potenciális befektetők, a mezőgazdasági szakemberek, és az állam részéről egyaránt támogatást élvez. A helyi gazdák részéről azonban komoly ellenállás tapasztalható. E területen ez adja az oktatási programok létjogosultságát: az ágazat beindulása esetén a potenciálisan bekapcsolható gazdák számára indulhatnak a megújuló energiaforrásokhoz, energianövény-ültetéshez, szaporításhoz kapcsolódó képzések.

A négy különböző gazdasági arculat következtében a térség települései eltérő fejlesztési célokkal, érdekekkel és problémákkal rendelkeznek, melyek összehangolása nehéz feladat. Egy új oktatási intézmény küldetése lehet, hogy figyelembe vegye ezt a vegyes arculatot, és a nagyipar, a mezőgazdasági termelés és feldolgozás, a borászat és az energianövény-ágazat számára egyaránt kínáljon képzéseket. Mint az az ágazati leírásokból kiderül, minden ágazatban leginkább szakmunkás képzésre van szükség. A térségre jellemző a szakmunkásképzőt végzetek nagyarányú munkanélkülisége. Ennek hátterében részben az áll, hogy a térség szakmunkásképző intézményei, melyekbe a diákok jelenleg járnak (ajkai, pápai, tapolcai, sümegi) elavult képzési struktúrával rendelkeznek, nem tudnak lépést tartani a munkaerőpiac gyorsan változó igényeivel. Ez az országos szintű probléma növeli a létjogosultságát egy új szakmunkásképző intézménynek a Somló Környéke Kistérségben, mely a munkaerőpiac igényeit előzetesen felmérve és azzal összhangban kerül kialakításra, ezáltal országos szinten hiánypótló és iránymutató lehet.

5. Az adomány felhasználásának területe

Az Amerikai Magyar Koalíció Vörösiszap-katasztrófa Segélyalapjába összegyűjtött adomány felhasználására körvonalazódik egy konkrét, a helyi szereplők által egybehangzón támogatott lehetőség: az egykori devecseri járásbíróház 200 m²-es épületének középiskola céljára való felújítása. A felújítandó iskolaépületben kapnának helyet a kistérségi szakképzési programok, melyre interjúalanyaink véleménye szerint a legnagyobb szükség van. Az épület az önkormányzat tulajdona. Jelenleg egyik fele az iszapkárosultak átmeneti otthona, másik szárnyában az általános iskola titkársága üzemel. Az épület szomszédságában egy üres telek áll, ezáltal az épület bővítésére, tanműhelyek létesítésére is van lehetőség.

A devecseri járásbíróság iskola céljára felújítandó épülete

6. További tervek az oktatási beruházással összhangban

A helyi szereplők nem győzik hangsúlyozni, hogy az oktatási intézményhez és programokhoz mindenképpen társulnia kell valamilyen munkahelyteremtő beruházásnak, mert a munkahelyteremtés tudja egyedül biztosítani az emberek megélhetését, és helyben maradását. Ha magukban indítanak be szakképzéseket, az ellentétes hatást is elérhet: a szakképzett munkaerő munkahely híján elvándorolhat a kistérségből. Annak érdekében, hogy munkahelyteremtő beruházások valósuljanak meg a kistérségben, és az oktatási programok a befektetői igényeket elégítsék ki, folyamatosan egyeztetni kell a kistérség jelenlegi nagyvállalkozóival, valamint kooperálni kell olyan szervezetekkel, akik az Amerikai Magyar Koalíció iskola-beruházásával összhangban befektetőket vonzanak a térségbe: ilyen, potenciális partner az American Chamber of Commerce in Hungary és a Rotary Club Hungary. Az ő együttműködésükkel ipari vagy mezőgazdasági feldolgozó üzem települhet Devecserbe, vagy a kistérség távolabb eső településeinek valamelyikére.

B. Az iszapkatasztrófa által sújtott településeket magában foglaló Somló Környéke Többcélú Kistérségi Társulás

1. Az új kistérség létrejöttének háttere és problémái

2011 januárjában, a parlament decemberi döntése nyomán új kistérség született Veszprém megyében, a korábban 39 települést integráló 60.0000 fős ajkai kistérségtől leválva, „Somló Környéke Többcélú Kistérségi Társulás” néven. Az új területfejlesztési és statisztikai egység 27 települést, 14.700 főt foglal magában. A Somló Környéke társulás tagjai Devecser, Adorjánháza, Apácatorna, Borszörcsök, Csögle, Dabrony, Doba, Egeralja, Iszkáz, Kamond, Karaközörcsök, Kerta, Kisberzseny, Kiscsösz, Kispirit, Kisszőlős, Kolontár, Nagyalásony, Nagypirit, Oroszi, Pusztamiske, Somlójenő, Somlószőlős, Somlónásárhely, Somlóvecse, Túskevár és Vid. A társulásba tartoznak az iszapkatasztrófa által sújtott települések, és közvetett hatásai is a Somló Környéke Többcélú Kistérségi Társulás településeit érintik. Az Amerikai Magyar Koalíció által összegyűjtött támogatásból megvalósuló oktatási és munkahely-teremtési beruházás tágran értelmezett célcsoportját e falvak népessége jelenti.

A Somló Környéke Többcélú Kistérségi Társulás települései

A települések régóta tervezték az Ajkai Kistérségről való leválást, melynek háttérében a kistérség heterogenitása, a keleti és nyugati települések igen eltérő gazdasági profilja és problémái álltak: Ajka, Úrkút és környéke a szocializmusban erőltetetten fejlesztett iparterület volt. A Somló hegy és környéke pedig hagyományosan mezőgazdasági profilú terület, mely a mezőgazdasági termelésből és feldolgozásból élt. A Somló környékét a térség keleti részétől az is megkülönbözteti, hogy jellemzően aprófalvas vidék. Az új kistérség 27 Települése közül 8 lakossága nem éri el a 200 főt, és további 12 községben élnek 500 fő alatt.¹ A kis falvakban az idősek aránya akár a lakosság egyharmadát is kiteszi.

A Somló Környéke Kistérség települései²

Település	Népességszám	Közigazgatási státusz
Devecser	5253	Város
Adorjánháza	473	Aprófalú
Apácatorna	196	Aprófalú
Bakonypölöske	441	Aprófalú
Borszörcsök	429	Aprófalú
Csögle	725	Falu
Dabrony	425	Aprófalú
Doba	586	Falu
Egeralja	265	Aprófalú
Iszkáz	421	Aprófalú
Kamond	452	Aprófalú
Karaközöröcsök	337	Aprófalú

¹ Új Atlantisz Többcélú Kistérségi Társulás Közoktatási Kistérségi Intézkedési terve 2010-2013

² Forrás: www.nyilvantarto.hu

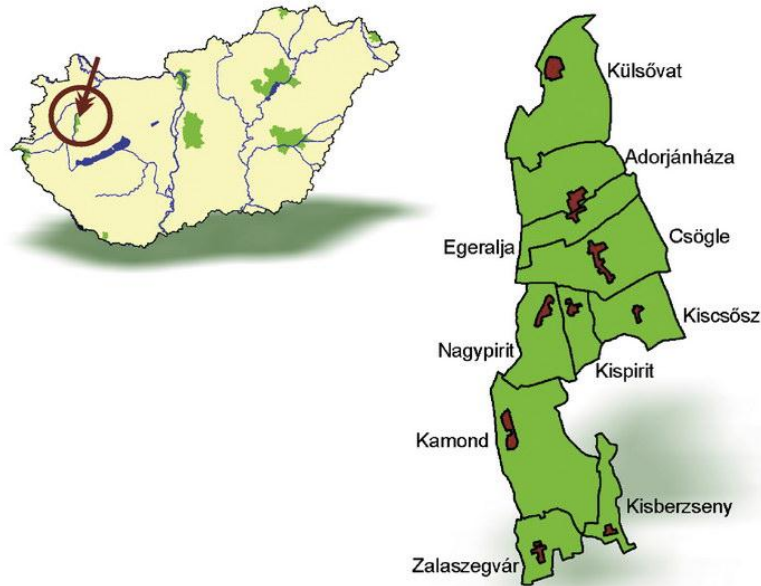
Kerta	737	Falu
Kisberzsény	110	Aprófalva
Kiscsősz	130	Aprófalva
Kispirit	117	Aprófalva
Kisszőlős	135	Aprófalva
Kolontár	816	Falu
Nagyalásny	1 519	Falu
Nagypirit	334	Aprófalva
Oroszi	156	Aprófalva
Pusztamiske	491	Aprófalva
Somlójenő	314	Aprófalva
Somlószőlős	750	Falu
Somlóvásárhely	1 117	Falu
Somlóvecse	106	Aprófalva
Tüskevár	579	Falu
Vid	125	Aprófalva

Az aprófalvas térség középpontjában Devecser, egykori mezőváros áll, ami az elmúlt fél évszázadban elveszítette város-jellegét és mára csak részlegesen látja el központi szerepkörét. A kistérségi együttműködést gátolta, és a településvezetők között egyre növekvő feszültségekhez vezetett, hogy Ajkának, mint iparvárosnak egészen más problémái voltak, mint a környező aprófalvas térségnek. Ajka az úgynevezett „bányászati-nehézipari-energetikai tengelyen” található, ami a Dunántúli-középhegység és az Északi-középhegység vonalán helyezkedett el, és a szocializmusban az intenzív, központosított iparosítás célterülete volt.

A rendszerváltást követően hanyatló ipari területté vált, a mai napig ez irányú problémáit próbálja orvosolni. Ezzel szemben a Somló Környéke olyan, az aprófalvakra jellemző, sajátos problémákkal küzd, mint az elöregedés, az apró falvakból való elvándorlás a nagyvárosok felé, infrastrukturális fejletlenség, egyoldalú iparszerkezet, forráshiány, vállalkozások hiánya és ezekkel összefüggő munkanélküliség. A Nemzeti Fejlesztési Tervhez készített, 2005-ös tanulmány³ így írja le a problémát: „egy része ipari válságterület, amely súlyosan depressziós térségként jellemezhető, a másik része pedig a mezőgazdasággal kapcsolatos klasszikus problémákkal küzd; tulajdonképpen nincs a térségnek egy húzóágazata, vagy kitörési pontja, amely irányt adna a térség egészének. Így a problémák sokszínűsége, valamint a megoldási lehetőségek és forráshiányok szűkös volta miatt nem meglepő a térségben tapasztalható széthúzás.” A közös, kistérségi szintű érdekképviselet során Ajka volt domináns, háttérbe szorult a mezőgazdasági arculatú, aprófalvas rész. A Somló Környéke településeinek stratégiája az volt, hogy különválva megerősítsék a mezőgazdasági profilt és kihasználják a Somló hegyi borvidék közelségét. Erre kívánták új gazdasági és turisztikai stratégiájukat építeni. A mezőgazdasági alapokra épített kistérségi víziót vágta keresztül az iszapkatasztrófa, mely által közvetlenül ezer hektár földterület szennyeződött a térségben. A katasztrófa nem

³ A Nemzeti Fejlesztési Terv szerepe az Ajkai kistérség fejlődésében. Kistérségi esettanulmány

csak a közvetlenül elárasztott településeket, Kolontárt, Devecsert és Somlóvásárhelyet sújtotta. Közvetetten kihatott az összes Marcal folyó menti településre, Egeraljára, Csöglére, Nagypiritre, Kispiritre, Kamondra, Kiscsősre, Kisberzsenyre, mert az iszap a vizeken át vonult: a Torna patak és a Marcal folyó holt vízekké váltak, minden élőlény elpusztult.

A Marcal folyó mentén fekvő települések

A patak, a folyó és környezetük élővilágának pusztulása mellett további károkat okoz, hogy az iszapot ki kell emelni a folyóból, és Ajkára kell szállítani a közutakon keresztül: „*rengeteg mezőgazdasági területet veszítettünk. A Marcal mentét is elárasztotta az iszap Nagypiritig. Az állattenyésztéssel is probléma lesz itt, mert mindenki a saját, környező földekről etette a marhát. A földek terményeit és az állatokat jó néhány évig nem lehet értékesíteni az EU előírások szerint*” - mondja Marton László, Somlóvásárhely polgármestere. Emellett a helyiek arról is beszámoltak, hogy azok a sikeres, helyi kisvállalkozások is jelentős visszaesést tapasztaltak az értékesítésben, melyek alapanyaga nem az iszapkatasztrófa által sújtott területről származik: a Somló vidéki borászok, a Noszlopi Finomságok konzervüzeme vagy a Devecseri Kolbászüzem, mely csak Vidről és Nagyalásonyról származó húst dolgoz fel.

2. A Somló Környéke új stratégiai céljai az iszapkatasztrófa után

Az iszapkatasztrófa arra kényszerítette a Somló Környéke településeit, hogy új stratégiát dolgozzanak ki, új irányokra építsék a fejlesztést. Az érintett települések polgármestereinek és Burján Ernőnek, a Somló Környéke Töbzcélú Kistérségi Társulás vezetőjének elmondása szerint az új koncepció is integrálja a mezőgazdaságot: az iszapkatasztrófa által közvetlenül nem sújtott területen a kisüzemi állattartásra, és az ehhez kapcsolódó élelmiszer-feldolgozásra kíván hangsúlyt helyezni. Az iszappal elárasztott területek gazdaságát meghatározó, új stratégiai irányzat az energianövény-lobbi. Kutatók, piaci befektetők és az állam egyaránt ösztönzi az energianövény-termesztést és biomaszra üzem létrehozását. Egy ilyen jellegű beruházás számíthat az állam Széchenyi terv Környezet és Energia Operatív Programjából elérhető támogatásra is. Gyuricza Csaba, a Gödöllői Szent István Egyetem docense szerint ez az irány rejti Devecser és környéke számára a kitörés lehetőségét, mert „*az energianövény*

---

felvásárlása már most megoldott”. Az energianövény-ágazatot erősíti az a tény is, hogy a gazdák nagy része továbbra is termelni szeretne földterületein: annak ellenére nem kíván megválni szennyezett területeitől, hogy az állam piaci áron felvásárolja azokat. Óvári Márton, devecseri agrármérnök a lágyszárú energianövények termesztése mellett érvel, melyekből metán állítható elő a biogáz-üzemekben. *„Erre van meg a technológiájuk, erre van gépük, erre van szaktudásuk és ehhez értenek a gazdák”*.⁴ Az ezeket feldolgozó biogáz-üzem megépítése közel egymilliárd forintba kerül, melyre jelentős uniós támogatás igényelhető.

További stratégiai cél, hogy Devecser visszanyerje a kistérségi központ szerepét, és kiegyensúlyozza az Ajkával szembeni gazdasági és infrastrukturális hátrányait: közigazgatási, hatósági, oktatási, szociális, munkaügyi és egészségügyi feladatokat lánsson el az egész kistérség számára. Burján Ernő megjegyzi, hogy e tekintetben vannak ellentétek a kistérség településvezetői között: a devecseri polgármester Ajkát kiváltó szerepet szán Devecsernek, míg többen, köztük Burján Ernő is úgy vélik, hogy *„a térség nyugati felének nagyközsége Jánosháza és városa, Celldömölk felé kell orientálódni. E települések vonzáskörzetébe tartozó településeket kellene bevonnia Devecsernek, nem Ajkával konkurálni.”*

A kistérség nagy kitörési potenciált lát az iszapkatasztrófa következtében elérhető, állami és nemzetközi támogatási források megszerzésében és hatékony felhasználásában. E potenciál kihasználásában, új fejlesztési irányok definiálásában és kidolgozásában kell őket segíteni. A kistérség néhány polgármesterét a tudatos tervezés és az intenzív lobbitevékenység jellemzi. Folyamatosan egyeztetnek a Vidékfejlesztési Minisztériummal a pályázati források kiírásával kapcsolatban. Az egyeztetés célterületei közül a 30 hektáros, devecseri ipari park létesítése áll a leginkább előrehaladott stádiumban. Ennek támogatásáról már informális megállapodás született a Vidékfejlesztési Minisztériummal. Marton László, Somlóvásárhely polgármestere elmondja, hogy jelenleg a közel 1,7 milliárd forint összegű, kármentő alapba összegyűlt pénzt pályázati önerőként való felhasználhatóságáról egyeztetnek.

C. Gazdasági profilok, jelentős foglalkoztatók, ágazati változások, vállalkozásszerkezet

1. Gazdasági profilok, foglalkoztatók

A térség területe földrajzi és gazdasági profil alapján négy különböző, markáns részre osztható:

- (a) egy nagyipari,
- (b) egy kisüzemi mezőgazdasággal foglalkozó és
- (c) egy borászati mikro-régióra.
- (d) Ezt a hagyományos gazdaságstruktúrát egészíti ki egy új, negyedik ágazat, mely az iszapkatasztrófa következtében jelent meg, és egyelőre csak a tervezés és lobbiszakaszában van: az energianövény termelés és feldolgozás.

---

⁴ Kossuth Rádió. 2010. 11. 22. 180 Perc c. adás.

A Somló Környéke gazdasági profiljai

- (a) Dél-keleten Ajkán, Úrkúton, Noszlopon és Halimbán folyik nagyipari termelés. Ez a terület közigazgatási szempontból kívül esik a Somló Környéke kistérségen, mégis számításba kell vennünk az általunk vizsgált települések társadalmi-gazdasági folyamatainak leírásakor. Ajka a szocialista iparosítás óta nagy vonzáskörzettel bíró város volt: a Somló Környéke településeiről több ezren ingáztak Ajkára, és dolgoztak az ajkai szén- homok, kő- timföld- és bauxitbányászatban, alumíniumgyártásban és feldolgozásban, elektronikai iparban és üveggyártásban. A 130 évre visszatekintő szén- homok-, kő és kavicsbányászat 2004-ben megszűnt. Az 1990-es években jelentős, általános gazdaságszerkezeti átalakulás zajlott, melynek eredményeként a korábbi, bányász- nehézipari- energetikai központok válságterületekké váltak. Ez igaz Ajkára is: erősen lecsökkent az Ajkán és környékén működő nagyipar foglalkoztatottainak létszáma. Leépültek a mezőgazdasági termelőszövetkezetek is. A rendszerváltást követően Ajkán kb. **6000** munkahely szűnt meg. Ennek következményeként visszaesett ugyan, de továbbra is fennálló jelenség maradt a Somló Környékéről Ajkára való ingázás. Az iparban – az országos trendhez hasonlóan – egyre inkább a kis munkaerő-igényű termelési ágak lettek meghatározóak. Ezt tükrözi az ajkai ipari park arculata is: ma az itt tevékenykedő 27 elektronikai és autóiipari cég összesen mindössze 2500 embert foglalkoztat.

300 fő felett foglalkoztató cégek Ajkán 2010. 03.

A cég neve	Tevékenység	Foglalkoztatottak száma
Mal RT.	Timföld és bauxitbányászat	1015
Polus-Coop Ker. és Ipari Rt.	Élelmiszerkereskedelem	965
AVÖ Magyar Imre Kórház	Fekvőbeteg-ellátás	600
Payer Industries Mo. Kft.	Műanyagtermék-gyártás	509
Bourns Alkatrészgyártó Kft.	Elektronikai alkatrész-gyártás	503
Le Belier Formaöntöde Rt.	Könnyűfémöntés	503
Bakonyi Erőmű Rt. Ajka	Villamosenergia-termelés	337

Azt, hogy az ajkai munkalehetőségek mennyire meghatározóak a Somló Környéke kistérség lakói számára, a legjobban az szemlélteti, ha számba vesszük a Somló

Környéke településeinek foglalkoztatóit. Mindössze néhány településen találunk nagy munkaerő-állományú céget: Devecserben a Gallus Baromfitenyésztő Kft. 250 főt foglalkoztat, a Leier Hungária téglagyár kb. 90-et, Nagyalásonban a Táncsics növénytermesztő, állattenyésztő és feldolgozó cég kb. 200-at és Somlóvásárhelyen a Transpac csomagoló cég kb. 100-at. Ez azt jelenti, hogy a kistérség összes településén jelenlévő nagyobb cégek együttes munkaerőigénye kevesebb, mint 1000 fő.

- (b) A Somló Környéke földrajzi arculatának és gazdasági profiljának másik, meghatározó ága a borászat: a kistérség északi felén fekszik Magyarország legkisebb, 550 hektáros borvidéke. A Somló hegy hegyközségeiben, Dobán, Somlójenőn, Somlószőlősen, Somlóvásárhelyen bortermelés folyik. A négy település a Somló-hegyben, mint önálló mikrotérségben gondolkodik, amely a jó minőségű borra és a kistermelők megerősítésére építi stratégiáját, és célja, hogy gazdaságilag függetlenedjen a kistérség többi településétől, mindenek előtt a környező városoktól: Devecsertől és Ajkától.
- (c) A térség észak-nyugati felére elsősorban a mezőgazdasági tevékenység jellemző. A „tömegtermelés miatt azonban egyre kevesebben tudnak megélni a hagyományos mezőgazdasági termelésből, és az alternatív jövedelemszerzési lehetőségek szűkösek” - írja a Somló- Marcalmente Vidékfejlesztési Terv⁵. A mezőgazdaságot a birtokok elaprózottsága és a vállalkozások kis léptéke jellemzi. A legtöbb cég néhány alkalmazottat foglalkoztat. A mezőgazdaságban tevékenykedő két, nagyobb cég a már említett devecseri Gallus Baromfitenyésztő és a nagyalásonyi Táncsics növénytermesztő és állattenyésztő- feldolgozó cég. Ezek fontos és prosperáló szereplők a térség munkaerőpiacán, és fejlesztésük irányadó lehet a helyi foglalkoztatottság növelésében.
- (d) A térség gazdasági fejlődésének új iránya az iszapkatasztrófa következtében felmerült energianövény termesztés és feldolgozás. A szakemberek a szennyezett földterületeken javasolják az energianövény termesztést, melyhez kapcsolódóan biomassza vagy biogáz üzem építését tervezik. Egy ilyen típusú feldolgozóüzem megépítése igen költséges, az energianövény felvásárlása azonban helyi üzem híján is biztosított. Ez az ágazat jelenleg a tervezés szakaszában van. Az ötlet a potenciális befektetők, a mezőgazdasági szakemberek, és az állam részéről egyaránt támogatást élvez. A helyi gazdák részéről azonban komoly ellenállás tapasztalható.

A négy féle arculat és fejlődési út következtében az egymástól kis távolságra lévő települések eltérő célokkal, érdekekkel és problémákkal rendelkeznek, ezek összehangolása nehéz feladat, azonban a hatékony fejlődés elengedhetetlen feltétele.

Az elmúlt évtizedekben jelentősen megváltozott a népesség gazdasági aktivitás szerinti összetétele. A térségre földrajzi és közlekedési adottságai következtében hagyományosan a helyben foglalkoztatottság volt jellemző. A strukturális problémák miatt a képzett munkaerő nagy része elvándorolt. A helyi szakmunkás és felsőfokú végzettségű, piacképes munkaerő hiánya máig az egyik legnagyobb probléma. Új jelenség, hogy a térség nagyvállalataiban dolgozó közép- és felsővezetők egy része Győrből, Szombathelyről és Veszprémből ingázik: akkor sem telepszik le a térségben, ha helyben van a munkahelye.

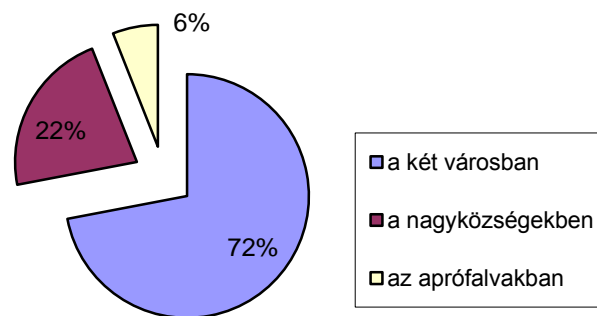
⁵ Somló-Marcal mente Helyi Közösségeinek Vidékfejlesztési terve. 2008. LEADER + program.

2. Vállalkozásszerkezet

A Somló Környéke Többcélú Kistérségi Társulás egy hónapja alakult, ezért még nem érhetőek el az új egység 27 településére vonatkozó statisztikák. Az Ajkai kistérség statisztikáiból tájékozódunk, melyek iránymutatóak a Somló Környéke szempontjából, hiszen az általunk vizsgált települések gazdasági és társadalmi folyamatainak vizsgálatakor Ajka szerepe központi jelentőségű.

Az Ajkai Kistérségben 2010-ben 5.574 vállalkozást tartottak nyilván⁶, ebből 4075 (73%) egyéni vállalkozás, és 1.499 (27%) társas. A vállalkozási aktivitás a térségben alacsony, ezer lakosra 100 vállalkozás jut. A vállalkozások túlnyomó többsége kisvállalkozás, 96%-uk 10 főnél kevesebb alkalmazottat foglalkoztat. A kis- és középvállalkozások leginkább a kereskedelemre és a mezőgazdaságra jellemzőek. Jelentős részükre elmondhatjuk, hogy önfoglalkoztató kényszervállalkozók, néhány alkalmazottal és feketefoglalkoztatással. Tőkehiánnyal küzdenek, nagyrésztük nem képes lépést tartani a piaccal, a szigorodó hatósági előírásokkal. A településszerkezettel megegyezően a vállalkozások szerkezete is koncentrált: háromnegyedük a kistérség két városában, Ajkán és Devecserben működik.

Vállalkozások megoszlása az ajkai kistérségben

A mezőgazdasági kisvállalkozások léptékét mutatja, hogy a KSH 2008-as felmérése szerint a megyében 1100 mezőgazdasági profilú, legfeljebb 4 főt foglalkoztató vállalkozást tartottak nyilván. E társaságoknál összesen kb. 4100 ember dolgozott, ebből az iszapkatasztrófaban érintett térségben kb. 600-an élnek. Csak egy részüket érinti közvetlenül az iszapkatasztrófa, azonban az értékesítést meghatározó EU-s előírásoknak még éveken át nem felelnek meg a közvetlenül el nem árasztott mezőgazdasági területek sem.

A közép- és nagyvállalkozások betelepülésének gátja a hiányos területi és közlekedési infrastruktúra, a kevés ipari terület és a szakképzett munkaerő hiánya. Ennek köszönhető, hogy kevés az ipari befektető a térségben. A gazdasági válság hatására több nagyfoglalkoztató is elhagyta a térséget, és kelet felé terjeszkedett az olcsóbb előállítási költségek miatt. Ilyen a Somló Csoport, a Somló Coop, a Somló-Zsák, a Kender-Juta, a Pannon-Gabona Feldolgozó cégek és a Bakony Ablaktörlőrendszerek, mely üzemekben acélkereskedelemmel, konfekciós ruhakészítéssel, konténergégyártással és gabona-feldolgozással foglalkoztak. Jelenleg csak irodai-logisztikai központjaik maradtak a környéken. Devecserben megszűnt a tejüzem,

⁶ Forrás: www.ksh.hu

melyért a helyiek a technológiai fejletlenséget okolják, és azt, hogy csak nyersanyag-értékesítés volt, nem kapcsolódott hozzá feldolgozóág. A közelmúltban megszűnt cégek közül a legnagyobb veszteséget a ruhaipar szenvedte el: 8-10 varroda ment csődbe vagy helyezte külföldre telephelyét a térségben. Ennek következtében súlyos problémává vált a női munkanélküliség. A gazdasági válság - minden ágazatban - különösen a nőket, és a kis falvakban élőket érintette: az útiköltség-megvonás és a létszámleépítések a falvakból bejárókat sújtották. A válság hatására átszervezett, több műszakos munkarend pedig a nők elhelyezkedési esélyeit rontotta, akik a gyermekvállalás miatt kevésbé rugalmasak és nem tudnak alkalmazkodni a folyamatos váltásokhoz.

3. Munkanélküliség

A kistérség népességén belül általánosságban nőtt az inaktív keresők és a munkanélküliek aránya az elmúlt években. 2010. decemberi adatok szerint az ajkai kistérségben az összes regisztrált álláskereső: 3199 fő, a népesség 6%-a, a munkaképes korú népesség 13%-a. Ez az országos átlagnál magasabb: 2010 szeptemberi adatok szerint a regisztrált álláskeresők aránya országosan 12,5%⁷ volt. Ezek az adatok csak a munkaképes korú lakosság regisztrált álláskereső rétegét tükrözik, a rejtett munkanélküliek körét nem. Ezek az adatok mégis jó iránymutatók, mert feltételezzük, hogy a képzési programok és beruházások a regisztrált álláskereső rétegre építhetnek, őket tudják elérni és bevonni. Ha a vizsgálatot a Somló Környéke új kistérség településeire szűkítjük, akkor összesen 1213 álláskeresővel számolhatunk, ami a lakosság 8%-a. Az álláskeresők aránya a teljes lakossághoz képest jelzi, hogy a Somló és környéke aprófalvas kistérség hátrányosabb helyzetű, mint az új kistérségbe be nem vont Ajka és környéke. A leghátrányosabb helyzetű települések rendszerint az 500 fő alatti települések, többeknél 11% fölötti a regisztrált álláskeresők aránya. Kiemelkedik Kisszőlős, ahol a munkaképes korú lakosság 17%-a regisztrált álláskereső, és Adorjánháza, ahol 15%.

Az álláskeresők 39%-a tartósan munkanélküli, azaz több, mint egy éve keres állást. 2010 decemberi adatokat tekintve, a kistérség egészét nézve elmondható, hogy a munkanélküliség leginkább a fizikai munkásokat sújtja: a regisztrált álláskeresők 88%-a fizikai munkás. Ennek 38%-a szakmunkás, 40%-a betanított munkás és 22%-a segédmunkás. A kistérség szellemi foglalkozású álláskeresőinek csak 16%-a vezető vagy irányító, a többi beosztott.

Álláskeresők száma, 2010. december Ajkai kistérség⁸

Fizikai	
Szakmunkás	1056
Betanított munkás	1129
Segédmunkás	605
Összesen:	2790
Szellemi	
Felső vezető	0
Vezető	28

⁷ Forrás: www.ksh.hu

⁸ Forrás: Közép-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ

Irányító	33
Ügyintéző	224
Ügyviteli alkalmazott	88
Összesen:	373

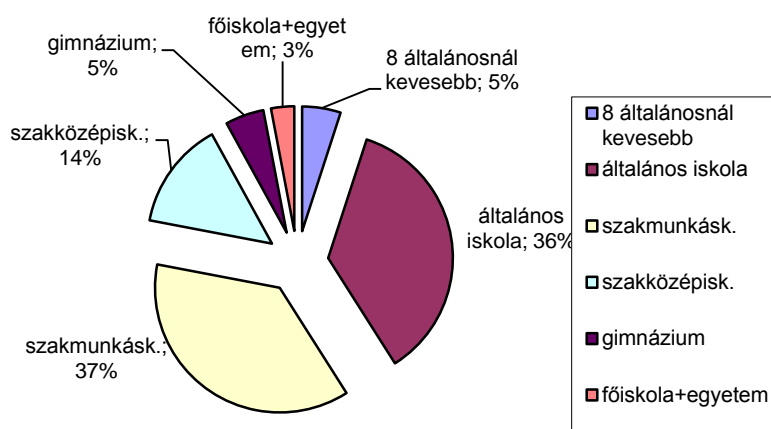
2010. első félévi adatai szerint a munkaadók részéről a munkaügyi központba bejelentett, betöltetlen álláshelyek száma 548 db volt. A jellemző hiányszakmák a következők voltak: **orvos, gyártósori összeszerelő, fémmegmunkáló, NC CNC megmunkáló-központ kezelő, gépi esztergályos és marós, tekerceselő, forrasztó, műanyag feldolgozó, gumitermék-gyártó, bútorasztalos, szerszámkészítő, központifűtés és csőhálózatszerelő.**

A munkalehetőségek többsége általános iskolai végzettséggel betölthető, ritkábbá váltak a szakmunkás végzettséghez kötött állásbejelentések. Az Ajkai Kirendeltség munkatársai **szerszámtervező gépészmérnöki és gyártástámogató mérőgép-technikusi** pozíciókra egyáltalán nem tudtak közvetíteni megfelelő szakképzettség hiányában 2009./2010. évek során.

Ezen kívül több alkalommal kerestek még festő-mázoló, hegesztő, lakatos, vendéglátó eladó munkakörök betöltésére is munkatársakat. Változó pozíciójú foglalkozásnak minősül a szakács, cukrász, kőműves, pincér, felszolgáló, mezőgazdasági gépkezelő, tetőszigetelő és bádogos. Ezekből időnként túlkereslet máskor túlkínálat van. Az egyértelműen túltelített szakmák a vagonőri és a kereskedelmi eladói.

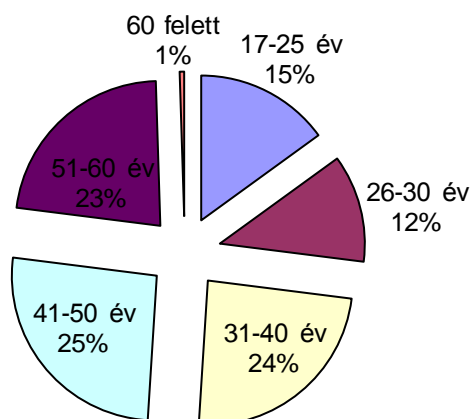
A regisztrált munkanélküliek iskolai végzettség szerinti mutatóit tekintve azt mondhatjuk, hogy a munkanélküliség leginkább az általános iskolai végzettséggel rendelkezőket és a szakmunkásokat sújtja a kistérségben. Ennek hátterében a munkaerőpiac beszűkülése áll, és az a tény, hogy a szűkös lehetőségek piacán különböző mértékben képzett emberek ugyanazokért az elérhető állásokért versengenek. E versenyben a legkevésbé képzettek maradnak alul. A 8 általánosnál alacsonyabb végzettségűek nem jelennek meg nagyarányban a munkanélküliek között. Ennek hátterében az áll, hogy rájuk különösen jellemző a rejtett munkanélküliség és a feketegazdaságban való munkavállalás. A szakmunkásképzőt végzettek nagyarányú munkanélkülisége kapcsának hátterében részben az áll, hogy a térségi szakmunkásképzés elavult, nem tud lépést tartani a munkaerőpiac igényeivel.

Munkanélküliek iskolai végzettség szerint az Ajkai kistérségben – 2010. december

A munkanélküliek életkor szerinti megoszlását nézve elmondható, hogy a munkanélküliek között a legnagyobb arányban a 40-50 év közöttiek szerepelnek, de 30- 60 éves korúak közel azonos arányban reprezentáltak az álláskeresők között. A 25-30 éveseket és a 17-25 éveseket kevésbé sújtja a munkanélküliség. Az idősebb korcsoportok magasabb aránya a regisztráltak között azonban a helyi társadalom előregedésére is utal.

Munkanélküliek életkor szerint az ajkai kistérségben

Hátrányos helyzetű csoportok munkanélkülisége az álláskeresőkön belül

Munkaerő-piaci szempontból hátrányos helyzetű csoportok	Munkaerő-piaci szempontból hátrányos helyzetűek száma	Arányuk az összes álláskeresőn belül
Szakképzetlenek	1.587	41,75%
50 év feletti	801	21,07%
Pályakezdők	303	7,97%
Felsőfokú végzettségűek	128	3,36%
Elavult szakképzettséggel rendelkezők	491	12,91%
Megváltozott munkaképességűek	112	2,94%
Rehabilitációs járadékban részesülők	189	Nem regisztrált álláskeresőként, hanem „közvetítést kérőként” szerepelnek a nyilvántartásban.
Tartós munkanélküliek	1.492	39,25%

D. Gazdasági ágazatokban rejlő lehetőségek – a beruházás, munkahelyteremtés és az ehhez kapcsolódó oktatás lehetséges irányai

Gazdasági ágazatok és hozzájuk kapcsolható oktatás

A térség szereplői egyetértenek abban, hogy önmagában oktatási intézményt létrehozni, vagy akár csak képzéseket elindítani a kistérségben nem célszerű. A munkahelyteremtés tudja egyedül biztosítani a megélhetést, és a helyben maradáshoz. Az oktatási program csak ezután, a befektetői igényeknek alárendelve következhet. A képzések önmagukban való beindítása ellentétes, nem kívánt hatást is elérhet: a szakképzett munkaerő munkalehetőség híján elvándorol a kistérségből. A nagyberuházás bevonását elősegítő körülmény, hogy a közeljövőben új ipari park létesül Devecserben, jelentős állami támogatással, és az iszapkatasztrófa helyszínén vállalkozó befektetők kedvezményekre lesznek jogosultak.

A következőkben oly módon tekintjük át a kistérségben rejlő oktatási és beruházási lehetőségeket, hogy bemutatjuk a kistérség egyes mikro-régióiban jelenlévő gazdasági ágazatokat, problémáikat és az ehhez kapcsolódó képzési programok és vállalkozási beruházások lehetőségét.

a. Háztáji és nagyüzemi mezőgazdasági termelés és értékesítés

A háztáji mezőgazdasági termelés hagyományosan bevett megélhetési forrása a kistérség észak-nyugati településeinek. A közelmúltig egyértelműen erre az ágazatra akarták fejlesztési stratégiájukat építeni a Somló Környéke települései. Az iszapkatasztrófa azonban erősen beszűkítette ennek lehetőségeit. A timföldtározó környékén kb. 700 hektár földterületre vonatkozóan él 5 éves tiltás a mezőgazdasági termékek élelmiszer célú értékesítésére. A kistérség távolabb eső települései azonban alkalmasak a mezőgazdasági termelésre. A birtokviszonyok elaprózottak, néhány településen, pl. Nagypiriten jelenleg is háztáji legeltetés, állattartás és növénytermesztés ad megélhetést a népesség jelentős részének. A Marcal folyó menti mocsaras, lápos területek mellett fekvő települések, Adorjánháza, Egeralja, Kispirit, Nagypirit, Csögle, Kicsősz, Kamond, Kisberzseny területén Somló - Marcal mente Nemzeti Park projektet is terveznek a helyi, hagyományos legeltetés és állattartás megőrzésére és a terület természeti környezetének, védett állat- és növényvilágának megőrzésére. A mezőgazdasággal foglalkozó réteg legnagyobb problémája, hogy a rendszerváltás után nem alakultak új, termelészövetkezet-jellegű együttműködések és érdekképviseleti szervezetek. A gazdák önállóan küzdenek a termőtalaj gyenge minőségével, az értékesítés problémáival. *„A kisgazdálkodók piacra jutásának lehetőségei kicsik, a multinacionális cégekkel nem lehet konkurálni”* - írja az Ajka Térségi Foglalkoztatási Stratégia.⁹

A Marcal-medence mezőgazdasági területein, nagyrészt kistermelői formában előállított növény- és tenyésztett állatállományból kiindulva több kistérségi szereplő a helyi élelmiszerfeldolgozásra épít stratégiát. Burján Ernő, a Somló Környéke Többcélú Kistérségi Társulás vezetője a **húsfeldolgozásban és a tejtermék feldolgozásban gondolkodik**. A húsfeldolgozó iparban jelenleg is van jól menő cég a térségben, a Tánacsics, valamint üzemi állattenyésztésben a Gallus - ezeket lehetne bővíteni. Kolbász, májas és egyéb felvágottak előállításában, esetleg gabona-feldolgozó üzem létrehozásában is lehetőséget látnak a helyiek.

---

⁹ Ajka Térségi Foglalkoztatási Stratégia. Készítette: Pangea Petény Tanácsadó Kft. 2010. Október.

A tejtermék feldolgozáshoz új befektetőt kellene vonzani a térségbe, ezen a területen a sajtőkészítés merült fel, mint piacképes ágazat. A mezőgazdasági feldolgozóipar fejlesztésének előnye, hogy helyben előállítható az alapanyag, és a termékek felvevőpiaca is részben helyi, ezáltal kevésbé utalt a térségen kívüli gazdasági folyamatokra.

Egy 2008-ban agrármérnökök és környezetgazdálkodók által írt, a Somló hegy mikro-térségére készített, de tágabb környezetére is kiterjedő kutatás is ezt, az interjúalanyaink által képviselt véleményt erősíti meg¹⁰: *„Szükséges az alternatív jövedelemszerzést biztosító gazdasági tevékenységek fejlesztése, és a minőségi mezőgazdasági termékeket előállító kistermelők támogatása, tájspecifikus termékek előállítása. A helyi terméket feldolgozó és késztermékké alakító térségi feldolgozók, tárolók létesítése, ezzel párhuzamosan a termelési és értékesítési hálózatok és az integráció kialakulásának a támogatása”*.

Az Ajka Térségi Foglalkoztatási Stratégia¹¹ a csomagolóipar hiányát emeli ki, mint a mezőgazdasági termékek értékesítését gátló tényezőt. Egy csomagolóipari beruházás a mezőgazdaság fejlesztésének fontos célterülete lehet.

A helyi termékek előállításához kapcsolódik a polgármesterek által támogatott koncepció, mely az Ajka Térségi Foglalkoztatási Partnerséghez kapcsolódó stratégiai workshopon került kidolgozásra. A településvezetők azzal kívánják ösztönözni a háztáji mezőgazdasági tevékenységet, hogy szervezett kereteket alakítanak ki a családi gazdaságok termékeinek közvetlen piacon való értékesítésére: meghatározott napokon Ajkán és Devecserben Paraszt Piacot szerveznének, a jól menő osztrák mintákhoz hasonlóan¹². Előnyt jelent, hogy jelenleg is vannak olyan, alkalmi fesztiválok és vásárok, melyeken nagyszámban jelennek meg a kistérségi termelők: Somló Napok, tavaszi fesztivál, Somló hangja, Pajtafesztivál. A kistermelői piac kiegészítené a háztáji termékek feldolgozóüzembe való becsatornázását.

Burján Ernő szerint a mezőgazdasági feldolgozóüzem számára az ideális helyszín Túskevár, mely Devecsertől nyugatra helyezkedik el, könnyen elérhető a mezőgazdasági termeléssel foglalkozó, az iszapkatasztrófában nem érintett települések felől. Több pályás vasútállomással rendelkezik, és a vasút a lakott területtől távol helyezkedik el. A 8-as út közelsége miatt az iszapkatasztrófa sújtotta településekről is könnyen ingázhatna a munkaerő. Marton László, Somlónévárhely polgármestere szerint a kistérség lakóinak szakképzettsége jelenleg is leginkább mezőgazdasági. *„A mezőgazdaságon kívül nincs olyan szakma a térségben, amiből lenne elég szakmunkás, nagy cég szinten”*- véli Marton László. A betanított munkaerő biztosítható lenne a kistérség feketemunkásaiból, akik jelenleg bizonytalan, részben fekete, alkalmi, mezőgazdasági napszámos munkából élnek. Az Ajka Térségi Foglalkoztatási Stratégia a *„célirányos, gyakorlatias mezőgazdasági szakképzés hiányáról”* beszél a kistérségben. Ez a vélemény is a mezőgazdasági szakképzés létjogosultságát támasztja alá.

Eszterhainé Fatalin Ilona, a devecseri általános iskola igazgatója a mangalicatenyésztést emeli ki, mint a térségben és országosan is fejlődő és prosperáló mezőgazdasági ágazatot. A Devecsertől északra lévő Bakonypölöskén lévő juh-, baromfi és mangalicatenyésztő telepre

---

¹⁰ Somló hegy és környéke, Mikrotérségi szintű településtervezés módszertanának kidolgozása.

Fejlesztési Koncepció. 2008. Augusztus. Készítette: Völgyzugoly Műhely Kft. Készült a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal és a Kutatás-fejlesztési Pályázati és Kutatáshasznosítási Iroda támogatásával.

¹¹ Ajka Térségi Foglalkoztatási Stratégia. Készítette: Pangea Petény Tanácsadó Kft. 2010. Október.

¹² Ajka Térségi Foglalkoztatási Stratégia. Pangea-Petény Tanácsadó Kft. 2010. Október.

---

hivatkozik, melyben a mangalicaág gyors fejlődése igazolta, hogy erre van kereslet. A mangalicaágazatot is erőteljesen érintette a gazdasági világválság, sok tenyésztő becsődölt, néhány év alatt 9000-ről 6000-re csökkent a kocák száma¹³. Ennek következményeként túlkereslet lett, a megmaradt tenyésztők nem voltak képesek kielégíteni a keresleti igényeket, és jelentősen emelkedett a felvásárlói ár. 2010-re az ágazat túljutott a válságon. A mangalicatenyésztés mellett szól az a tendencia is, hogy időnként állami támogatási források érhetőek el a magyar őshonos állatok tenyésztőinek.

A mezőgazdasági feldolgozó beruházáshoz kapcsolódna az üzem profiljába vágó szakmunkásképzés, mellyel párhuzamosan fokozatosan bővíthető lenne az üzem. Mezőgazdasági gépkezelő, Mezőgazdasági technikus, stb. (Rendszerezve lásd 32.o. ábra)

b. Energianövény-termelés és feldolgozás

A másik, az iszapkatasztrófa óta előtérbe került mezőgazdasági ágazat az energianövény termelés és biomassza-üzemben való feldolgozás. Az energianövény termelés kapcsán azokat a szempontokat kell végiggondolni, hogy melyek azok a növények, amelyeket felvásárol a piac, és nem használhatóak fel élelmiszer- vagy takarmány alapanyagként. A cél egy decentralizált rendszer kialakítása, azaz kistermelők bevonása a folyamatba. Elsőként 40-50 hektár kísérleti, állami tulajdonban álló területen indulhat el az energianövény-termelés. A kísérleti program eredményeként körvonalazódik, hogy a gyakorlatban mely növénykultúrák a legalkalmasabbak a célra, ezután tervezik a magángazdák bevonását, további 900 hektár területet érintve. A biomasszára építő brikettáló, pelletáló (szerves anyag, hulladék összepréslő) üzem létrehozásában is gondolkodnak befektetők. Az üzemben tüzelőanyagot gyártanak. Egy ilyen típusú üzem élőmunkaerőigénye azonban alacsony. Pl. az DunaTec Orosháza Bioenergetikai Kft. által tervezett, Orosházán épülő, trágyát feldolgozó biogázüzem munkaerőigénye csak néhány fő.

Toldi Tamás, Devecser polgármestere szerint a kistérség gazdái bizalmatlanok a programmal szemben, mert a biomassza felvevőpiaca bizonytalan. Rizikós belevágni anélkül, hogy helyi feldolgozóüzem is épülne a termelés mellé. Egy biomassza vagy biogáz-üzem beruházási költsége millárdos nagyságrendű összeg. Marton László, somlóvásárhelyi polgármester ötlete a bioenergiához kapcsolódó turisztikai beruházás: a megújuló energiaforrások oktatási- és turisztikai célú bemutatását szolgáló Mintapark.

Az energianövény-ágazat beindulása esetén a kistérség potenciálisan bekapcsolódó gazdái számára lehetne a megújuló energiaforrásokhoz, energianövény-ültetéshez, szaporításhoz kapcsolódó képzéseket, tanfolyamokat indítani (rendszerelve lásd 32.o. ábra)

c. Nagyipari beruházás - összeszerelőüzem

Egy esetleges nagyipari beruházás számára alkalmas helyszín Devecser. Ezt erősíti, hogy az elmúlt hónapok sikeres önkormányzati lobbitevékenységének eredményeként állami pályázatot írnak ki devecseri ipari park létesítésére. Az ipari park létrehozásánál fontos

---

¹³ MTI 2010. január 19.

---

prioritás, hogy nagy élők munkae-igényű cégek települjenek a területre. A beruházás várhatóan az iszapkatasztrófa által sújtott, lebontott városrész helyén épül fel. Devecserben ipari beruházás céljára további 70 hektárnyi terület áll rendelkezésre, mely egykori laktanyaépületeket és honvédségi területeket jelent.

Az ipari befektetés egyik lehetséges iránya lehet a timföld- bauxit- és alumínium-gyártásra épülő feldolgozóipari beruházás. Ez az az iparág, mely jelenleg is domináns a kistérségben. A vállalkozók az Ajkai Mechatronikai és Járműipari klaszterbe tömörülnek. Ennek tagja az autóipar és mechatronika terén 5 nagyvállalat, 24 kis és középvállalkozás, gazdaság- és térségfejlesztő szervezetek, a régió legnagyobb egyeteme és a kistérség autóipari szakiskolája. A klaszter célja a gazdaság- és infrastruktúrafejlesztés, a cégek közötti együttműködések támogatása. A klaszteren keresztül a kisvállalkozásokat is elérhetik az innovációk, és becsatornázódhatnak a nagyvállalatok beszállítói hálózatába. Interjúalanyaink szerint van még perspektíva a timföld- bauxit és alumínium-gyártásra épülő feldolgozóipari tevékenységben: Burján Ernő könnyűipari, elektronikai- és telekommunikációs beruházás lehetőségéről beszél.

Egy összeszerelő-üzemben leginkább betanított munkae-ore lenne szükség, mely jelenleg is rendelkezésre áll. Ezt egészíthetik ki olyan szakmunkás képzések, melyekre – a kistérségre jellemző vállalkozási profil miatt – jelenleg is igény van: gépi esztergályos, gépi marós, NC-CNC- megmunkálóközpont-kezelő, minősített hegesztő. (rendszerelve lásd 32.o. ábra)

d. Kereskedelem

A kistérség arculatának meghatározó tevékenysége a „lomizás”, ami a legképzetlenebb, leginkább cigány népesség számára jelent kereseti lehetőséget. A lomizás osztrák lomtalanításokon való hulladékok: műszaki cikkek, bútorok, biciklik, és egyéb használati tárgyak gyűjtése, majd fekete-kereskedelemben való értékesítése. A közelmúltban létrejött Devecseri Cigány Kisebbségi Önkormányzat vezetője, Orsós Mihály elmondása szerint kb. 200 család él fekete-kereskedelemből Devecserben, a teljes kistérségben kb. 500 család. A hulladékgyűjtés legális keretek közé terelését célzó TransWaste projektet bonyolító Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Közalapítvány becsült adatai szerint Magyarországon 50-100 ezer ember él hulladékgyűjtésből. A devecseri városvezetés néhány éve használtcikk piacot hozott létre, mellyel legális kereteket próbáltak teremteni a több évtizede működő használtcikk-iparnak. „A lomizás miatt Devecseren nincs megélhetési bűnözés és munkanélküliség, ami számos feszültségtől, konfliktustól óvja meg az itt élöket, vagyis a cigány és nem cigány lakosság között nincsenek olyan komoly ellentétek, mint másutt” - nyilatkozta a korábbi polgármester, Holczinger László egy interjúban. Devecser nemzetközi logisztikai központként működik a lomizás terén: az Ausztriából származó árut itt vásárolják fel a kelet-magyarországi és romániai használtcikk-kereskedők.

A lomizás Magyarországon a mai napig jogilag rendezetlen háttérű, de megtűrt tevékenység. Néhány kereskedő már jelenleg is legális, Kft. formájában működik és online kereskedik (pl: a Lomi.hu Kft.)

A tevékenység legalizálásának irányába mutató vállalkozási ötletekben gondolkodik Varga Andrea, a Kristály Völgy Terület- és Vidékfejlesztési Egyesület vezetője. Ezek a kisvállalkozások a lomizás során begyűjtött termékek feldolgozására épülnének, és a

Széchenyi Terv keretében folyamatosan támogatott, szociális szövetkezeti formában alakulnának. Egyik ötletük a használt, antik parasztbútorokra alapozott bútoripar és asztalosipar. Ez szakmunkás munkaerőt igényel és felvevőpiaccal rendelkezik a Balaton-Felvidék településein ingatlannal rendelkező vendéglátó-ipari egységek, panziók és az üdülőturizmus körében. Másik ötlete a kerékpár felújítás és kölcsönző-hálózat, mely ugyancsak a balatoni üdülőturizmusra alapozza piacát.

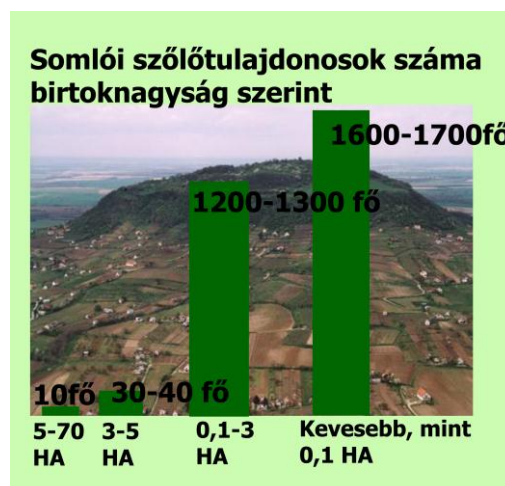
Lomizásból a kistérség legalacsonyabban képzett rétege él, végzettsége jellemzően általános iskola, vagy 8 általánosnál kevesebb. Számukra 2009-ben és 2010-ben is indultak képzési programok a Székesfehérvári Regionális Képzési Központ szervezésében: a 2009/2010-es képzésen 17-en vettek részt, a 2010/2011-es, jelenleg is folyó képzésre 13-an járnak, résztvevői Devecserből, Ajkáról, Somlójenőről, Kolontárról, Dabronyból, Borszörcsökéről, Nagyalásonyról, Pusztamiskéről, Szőcről és Csögléről kerülnek ki.

A használtcikk kereskedelemmel foglalkozó réteget képviselő Orsós Mihály konkrét igényt fogalmazott meg azonnal kezdhető képzésre: a kereskedő szakmát szeretnék megszerezni, OKJ-s képzés formájában, amely lehetővé tenné, hogy a „lomizás”-t adófizető vállalkozóként folytathassák.

OKJ-s kereskedő tanfolyam, melynek elvégzése után legális tevékenységgé válhatna a lomizás. **Számítógépes tanfolyamok**, melyek a használtcikk kereskedelemben forgó termékek legális, internetes értékesítésének irányába vinnék a családi vállalkozásokat. (rendszerelve lásd 32.o. ábra)

e. Borászat – Somló hegy

A Somló hegy jó ökológiai adottságokkal rendelkező, értékes száraz fehér bort termő, vulkanikus eredetű szőlőhegy. Adottságai nagyon jók: a borvidék 80%-a, 450 hektárnyi terület országos szinten kiemelkedő minőségű, a borvidékek besorolása szerint Ha I. osztályú terület. A Somlót vegyes tendenciák jellemzik. A hegy kb. 30%-ára az elmúlt tíz évben a szőlőművelés megújulása, a művelt terület növekedése jellemző. Ezeken a területeken a nagy pincészetek működnek. A többi területen azonban a gazdaság visszafejlődése, a borturizmus hiánya, egy egységes somlói turisztikai arculat és termék hiánya jellemző. Ennek hátterében egyrészt az elaprózott birtokviszonyok, másrészt a borászok elöregedése áll.

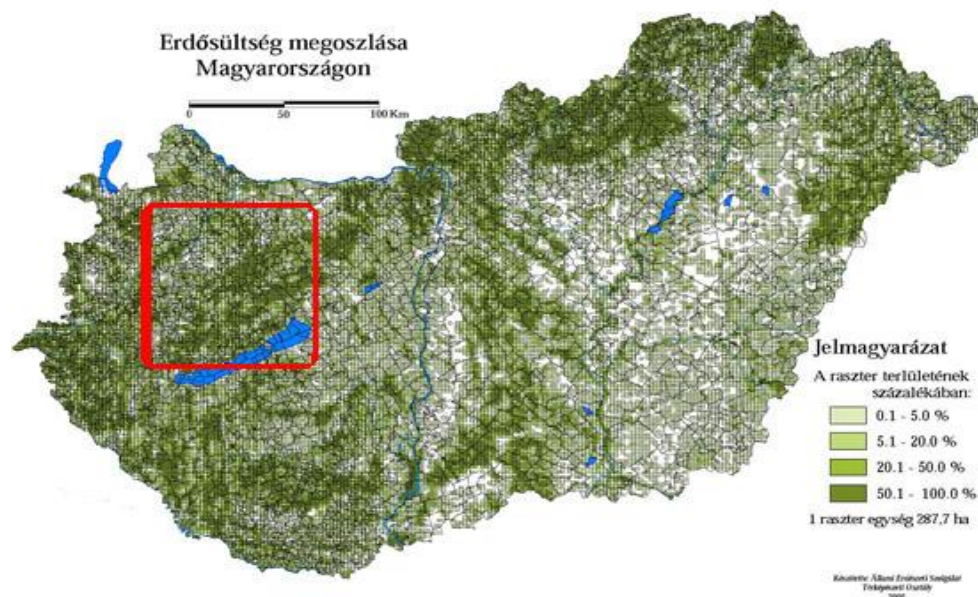

A Somló-hegy mikrotérségére írt fejlesztési koncepció a Somló hegyi településekben, Dobában, Somlónásárhelyben, Somlószlósbén és Somlójenőben mint önálló mikrotérségben gondolkodik, ami gazdasági szempontból a lehető legkevésbé függ a környező városoktól, alkalmi partnerségi együttműködések tart fenn alárendeltségi viszony helyett. A bor minőségének javítására és a borturizmus erősítésére építik gazdasági stratégiájukat. A Somló arculatának mindig is meghatározó eleme volt a kisparcellás művelés. A kistermelők jelenleg vergődnek a nagy pincészetekkel szemben, és saját, informális csatornáikon keresztül maguk próbálják értékesíteni jó vagy rossz minőségű boraikat. Nincs egységes minőségbiztosítási rendszerük, érdekképviselőjük és értékesítési csatornáik sem. Bortermeléssel kapcsolatos szaktudásuk, boraik minősége nagyon vegyes. A fejlesztési koncepció prioritása, hogy a kistermelőket szaktudáshoz juttassa, és pincészövetkezetbe szervezve segítse a feldolgozást és az értékesítést. A koncepció megfogalmazza a **borászati oktatás** igényét, melynek keretében a kistermelők megtanulnák az önálló termelési, értékesítési pincészövetkezet működését, és a minőségi bortermelés feltételeit. Interjúalanyaink elmondása szerint a somlószlósi polgármester elkezdte lefektetni egy szőlészeti - borászati ismereteket oktató középiskola kereteit.

Ezen a területen is van igény **borász OKJ-s** képzések indítására, melyek célcsoportja egyfelől a kistermelők, másfelől a nagy pincészetek potenciális munkavállalói: **szőlész-borász szaktechnikusok és szőlőtermesztők**. (rendszerelve lásd 32.o. ábra)

f. Erdőgazdálkodás

A kistérséget az országos átlaghoz viszonyítva magas erdősültség jellemzi. „Veszprém megye az ország egyik legerdősültebb megyéje. A földnyilvántartás szerint erdőművelési ágban van közel 123.000 hektár, mely 25 %-os erdősültségnek felel meg - áll az Ajka Térségi Foglalkoztatási Partnerség stratégia alkotó workshopjának anyagában. A kistérség keleti, bakonyaljai része rendelkezik jelentős erdőterületekkel, mely éppen a mi fókuszunkban lévő terület. Több fejlesztési koncepció kiemeli az erdőterületekben rejlő gazdasági potenciált, és azt az igényt, hogy az erdészeti fejlesztések, az erdőterületek növelése tudatosan, összehangoltan történjen, ezáltal megalapozzon egy térségi fafeldolgozó ipari beruházást.

A Somló hegyre és környékére írt, mikrotérségi fejlesztési koncepció két ötlettel él, mely a helyi erdőkből kitermelhető fa feldolgozására alapoz: az egyik egy, a boriparhoz kapcsolódó kádárüzem létrehozása, a másik egy alternatív energia létrehozását célzó üzem: „fahulladékból, nyesedékből, szőlővenyigéből helyi hőenergiát előállító, közösségi célú energiatermelő” üzem¹⁴.

Akár fafeldolgozó-ipari üzemről, akár alternatív energiatermelő beruházásról beszélünk, aktualitása van egyes, faipari szakmák oktatásának a kistérségben: **faipari technikus, fa- és bútorigipari gépkezelő, bútorasztalos, épületasztalos, faesztergályos, kádár**, stb. (rendszerelve lásd 32.o. ábra)

E. Oktatási helyzetkép, és a fejlesztés irányai a kistérségben

A következőkben bemutatjuk a kistérség oktatási helyzetképét: a kistérség oktatási intézményrendszerét, a népesség iskolázottsági mutatóit, a fiatalok továbbtanulási mutatóit és tendenciáit. Ezután összegezzük, hogy az interjúk és a fejlesztési koncepciók tanulságai alapján milyen típusú oktatási formákra lenne igény a nagyipar, a háztáji és nagyüzemi mezőgazdaság, a borászat, az energianövény termelés és feldolgozás, az erdőgazdálkodás és a kereskedelem területén.

1. Oktatási infrastruktúra, intézményrendszer a kistérségben

Az elmúlt évek oktatáspolitikai tendenciái a kistérség falvaiban is tömeges iskolabezáráshoz vezettek. A nagyobb települések, Ajka, Devecser vagy Somlónévfőhely a kisiskolák bezárásában érdekeltek: a nagyobb gyermekszám mellett elérhető központi fejkvóták, normatívák és fejlesztési támogatások reményében nem támogatják a kistelepülések iskolamegtartó kezdeményezéseit. A 2009/2010-es tanévben a kistérség területén 13 általános iskola működött, 4 tagintézménnyel. Az általános iskolai oktatást Ajkán 3, Úrkúton 1 önálló intézmény valósítja meg, a többi településen összesen 9, 3-5 tagú intézményfenntartói társulásról beszélhetünk. A környező kistelepülések általános iskolásainak egy része Ajkára jár, másik részük az iskolával rendelkező kisebb települések valamelyikébe: Úrkútra, Nagyalásonyra, Városlődre, Devecserre, Noszlopra, Kertára, Csöglére, Nyírádra, Somlónévfőhelyre, Tüskevárra.

A települési iskolák bezárása abból a szempontból jelent veszélyt, hogy növeli a kistelepülések elvándorlási és népességelöregedési tendenciáit. Valamint az iskola sok esetben a falu egyetlen közösségi intézménye, ezáltal identitásformáló, közösségteremtő szerepe kulcsfontosságú. Az iskola-összevonások előnye ugyanakkor, hogy az alapfokú oktatás a kistelepüléseken sokszor alacsonyabb színvonalú volt, mint a városi iskolákban. Ez különösen igaz az informatikára és a nyelvtanításra, ami növelte a kistelepülésről származó gyerekek esélyegyenlőtlenségét, hátrányait a városiakkal szemben.

---

¹⁴ Somló hegy és környéke, Mikrotérségi szintű településtervezés módszertanának kidolgozása.

Fejlesztési Koncepció. 2008. Augusztus. Készítette: Völgyzugoly Műhely Kft. Készült a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal és a Kutatás-fejlesztési Pályázati és Kutatáshasznosítási Iroda támogatásával.

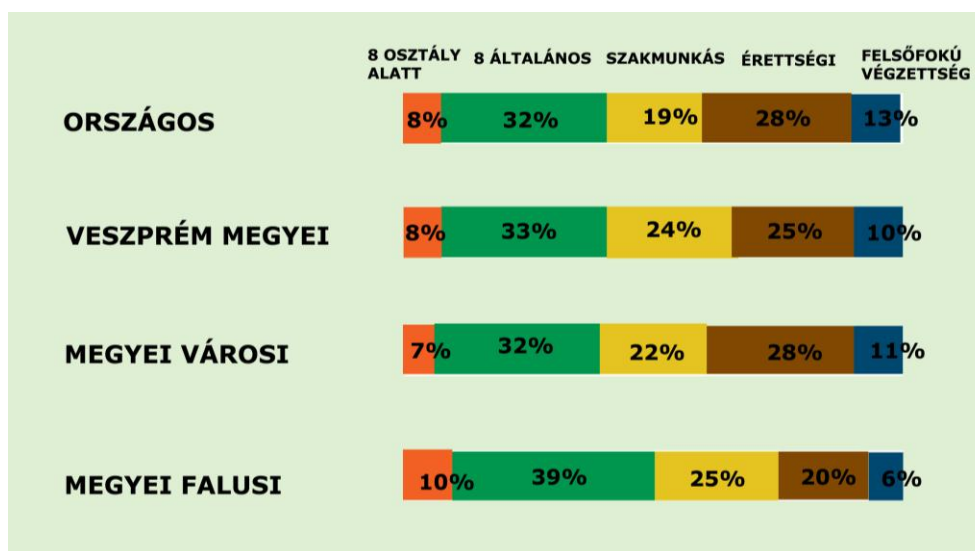
A Somló Környéke Kistérség településein nincs középfokú oktatási intézmény. Az ajkai kistérségben egyedül Ajkán van középszintű oktatás: három szakmunkásképző és két gimnázium. Ajka közoktatását jól kiépült infrastruktúra jellemzi, nagy kistérségi vonzáskörzettel. Közel 1500 gyerek ingázik napi szinten Ajka általános- és középiskoláiba a Somló Környéke Kistérségből. Ezen kívül Pápa, Tapolca, Sümeg középiskoláiba járnak a Somló Környéke falvaiból.

Ajka középszintű oktatási intézményeiben vannak OKJ-s középfokú és felsőfokú szakképzések. A térség felnőttképzését a sok, kis kapacitású szereplő jellemzi. Az oktatási rendszer, kiváltképp a szakképzés a mai napig nehézkesen reagál a térség gazdasági életének változásaira, ennek következménye a szakképzett munkaerőhiány egyes területeken és munkaerő-felesleg más területeken.

2. Iskolázottsági mutatók

A Somló Környéke térségéről elmondható, hogy iskolázottsági mutatói az országos és a Veszprém megyei átlagnál egyaránt alacsonyabbak. Ez az aprófalvak magas arányával, az azokban élők magasabb átlagéletkorával és a hátrányos helyzetűek nagy arányával függ össze. A Somló Környéke falvaiban a népesség közel fele maximum általános iskolai végzettséggel rendelkezik. Ez az arány kb. 10%-al magasabb a legfeljebb általános iskolát végzetek Veszprém megyei arányánál, és jóval magasabb a Veszprém megyei városi és az országos aránynál.

Iskolázottsági mutatók: országos, Veszprém megyei, Veszprém megye városi és Veszprém megye falusi népesség¹⁵

3. Hátrányos helyzetű és veszélyeztetett tanulók aránya Devecser és Somlónásárhely általános iskoláiban

Az iszapkatasztrófa által érintett települések iskoláira elmondható, hogy amellett, hogy a népesség átlagosan alacsony iskolai végzettségű, a hátrányos helyzetű gyerekek aránya is

¹⁵ Mikrocenzus 2005. Központi Statisztikai Hivatal

---

magas. A devecseri általános iskolába járó 377 gyerek **67%-a (253 fő) hátrányos helyzetű** – ami azt jelenti, hogy szüleinek iskolai végzettsége, jövedelme alacsony, fogyasztási, kulturális, munkahelyi és lakáskörülményei jóval elmaradnak az átlagtól. A gyerekek **52%-a (199 fő) halmozottan hátrányos helyzetű** - azaz a státusz-dimenziókbeli lemaradás halmozottan érinti, és **19 %-a (72 fő) veszélyeztetett** - olyan, veszélyeztető helyzetek között él, mint pszichés vagy fizikai bántalmazás, elhanyagolás, alkoholizálás, súlyos egészségügyi probléma, nem megfelelő táplálkozás, családon kívüli elhelyezés, kriminalizáció vagy értelmi fogyatékoság. Eszterhainé Fatalin Ilona iskolaigazgató elmondása szerint a devecseri iskolások kb. 50%-a roma származású, és hasonló arányok jellemzőek az egész kistérségben. Az elmúlt években nőtt a hátrányos helyzetű és roma tanulók aránya az iskolákban, mellyel párhuzamosan egy másik folyamat is erősödött: a jobb helyzetű gyerekek Pápára, Ajkára való beiskolázása vagy átíratása. E mutatók hasonlóan alakulnak Somlóvásárhely iskolájában is: **a 170 gyerek 65%-a (111 fő) hátrányos helyzetű, 59 %-a (101 fő) halmozottan hátrányos helyzetű és 9 % (15 fő) veszélyeztetett.**

A devecseri és somlóvásárhelyi általános iskolákból szinte mindenki továbbtanul. Az elmúlt évek tendenciája, hogy egyre többen mennek érettségit adó középiskolába. A tavalyi év végzősei közül a tanulók valamivel kevesebb, mint egyharmada folytatta gimnáziumban a tanulmányait, kb. 40%-uk szakközépiskolába, és kb. egy harmaduk szakmunkásképzőbe ment. Az iskolaigazgatók elmondása szerint ennek hátterében nem a tanulási színvonal növekedése áll. A kistérség középiskolaiban nagy a gyerekhiány, és egyre gyengébb bizonyítvánnyal lehet bekerülni érettségit adó középfokú oktatási intézményre. Ugyancsak jellemző tendencia, hogy azok az általános iskolában gyenge tanulók, akik érettségit adó középiskolában folytatják tanulmányaikat, kiesnek az első két évben, és szakmunkásképzőben vagy szakiskolában folytatják tanulmányaikat. Sok esetben félbehagyják a szakmunkásképzést is. Az általános iskolák nem végeznek utánkövetést, a diákok lemorzsolódására vonatkozóan nincsenek adataik.

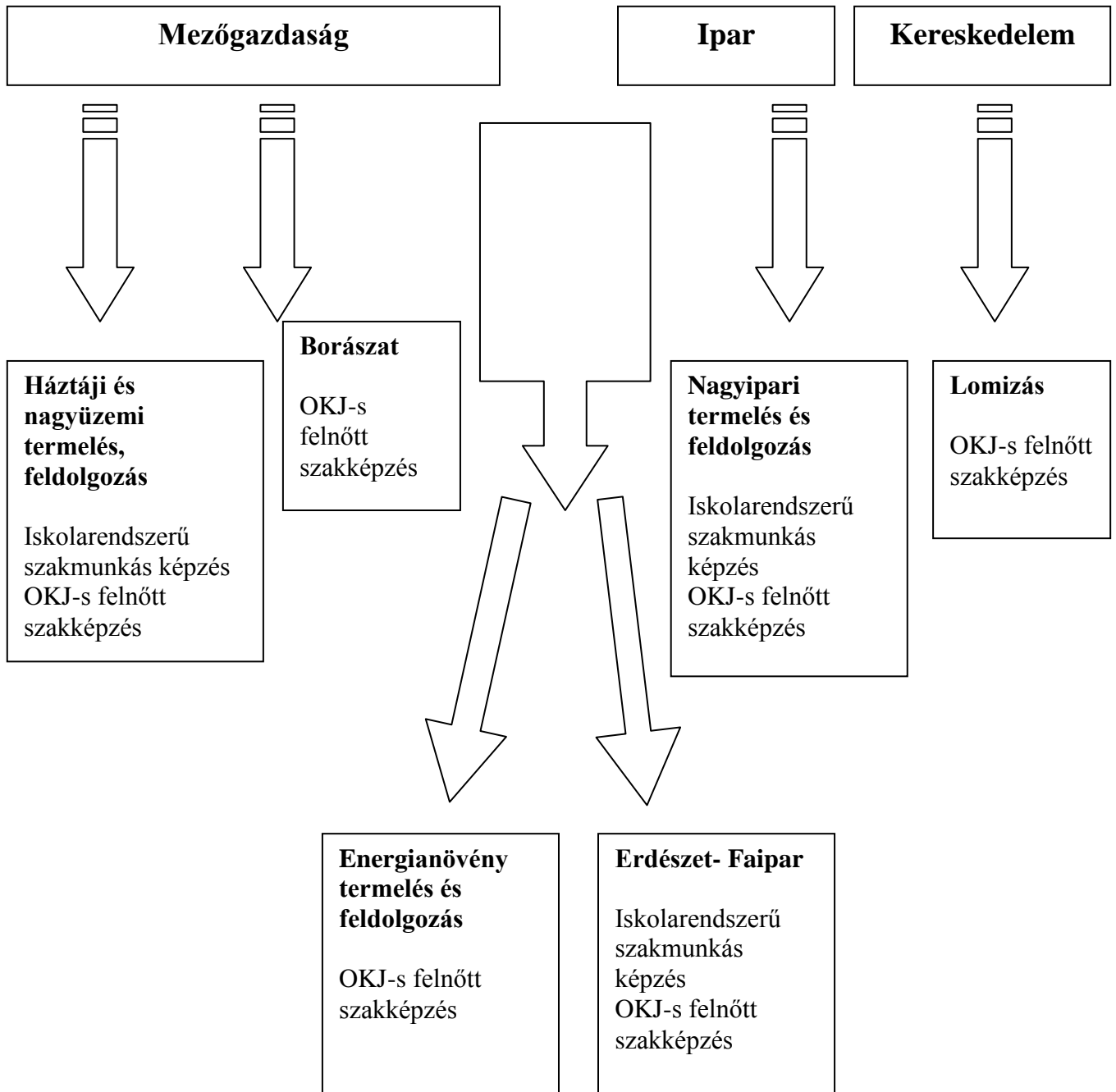
4. Az oktatás és befektetés összhangja, a fejlesztés irányai

Interjúalanyaink egyetértenek abban, hogy jelenleg betanított munkaerő áll rendelkezésre nagy tömegben, közvetlenül a kistérségben. Egyedül a mezőgazdasági ágazatban van olyan mértékű szakmunkás réteg, amely egyből képes lenne ellátni egy nagyobb üzem szakmunkásigényét, annál is inkább, mert az elmúlt években a mezőgazdasági ágazatban tevékenykedő cégek szűntek meg: a Pannon-Gabona vagy a devecseri tejüzem. Toldi Tamás, devecseri polgármester és Marton László somlóvásárhelyi polgármester egyaránt azt a véleményt képviselik, hogy betanított munkásokat foglalkoztató összeszerelő üzemet kellene létesíteni a térségben. Németh Mária, a Közép-Dunántúli Regionális Munkaügyi Központ vezetője hozzáteszi, hogy a jelenleg a térségben működő nagyfoglalkoztatók is főleg betanított munkaerővel dolgoznak. Ennek fényében az Amcham és a Rotary Club partnerségével olyan gyorsan felépíthető kisüzemeket kellene a térségbe telepíteni, melyek zömében betanított munkaerővel működtethetőek. Fokozatosan, a munkaerőpiac igényeivel harmonizáló szakmunkásképzés beindulása után lehetne a szakmunkás munkaerőre építeni.

A munkaügyi központ adatai és a vezetők véleménye szerint a fémmegmunkálással kapcsolatos, gépkezelői és a hagyományos építőipari szakmunkákra van szükség a kistérségben, egy leendő oktatási intézménynek ezek felé a szakmák felé kell orientálnia. Az iskolaigazgatók azt hangsúlyozzák, hogy a képzések beindításánál fontos szempont, hogy ne csak a devecseri tanulók leghátrányosabb helyzetű rétegét vonzzák be, hanem az erős középréteget is. A közép- és felső rétegeknek bejártattak az ajkai, pápai, veszprémi

továbbtanulási csatornái, ezért „minél gyorsabban, iskolarendszerű, három éves szakmunkás képzést kellene indítani, mely egy új, kistérségi beruházáshoz képez munkaerőt, ezáltal biztos elhelyezkedéssel kecsegtet”- ez lenne vonzó a helyi szülők és beiskolázandó gyermekek széles rétege számára.

A Kistérségi Oktatási Fejlesztésének irányai ágazatok és oktatási formák szerint

A Kistérségi oktatás hatékony fejlesztésének lehetséges irányai

Ágazat	A képzés típusa	A képzés formája	A képzés célcsoportja	A képzettek felvevőpiaca, a képzést generáló igény
Mezőgazdaság	Mezőgazdasági szakmunkás Mezőgazdasági gépkezelő	Iskola rendszerű Szakmunkás képzés Vagy: OKJ-s felnőtt képzés	Általános iskolát végzett fiatalok, pályakezdők, elavult képesítéssel rendelkezők	- A térségben jelenleg fennálló hiány bizonyos mezőgazdasági szakmákból - A térségben kialakítandó mezőgazdasági feldolgozó-üzem
	Borász Szőlész, borász szaktechnikus Szőlőtermesztő	Felsőfokú OKJ-s Szakképzés Középszintű OKJ-s szakképzés	Somló hegyi kistermelők Somló hegyi nagy pincészetek potenciális munkavállalói	A kisbirtokos borászok támogatása, a bortermelés minőségibbé tétele
Mezőgazdaság/ Ipar	Energianövény-termelés, szaporítás	OKJ-s tanfolyam	Kistérség földbirtokos gazdái	Energianövény-ágazat beindulása Gazdák együttműködésének elérése
Fémipar	Szakmunkás Szerszámkészítő gépi esztergályos gépi marós NC-CNC-megmunkálóközpont-kezelő	Iskola rendszerű szakmunkás képzés, vagy OKJ-s felnőtt képzés	Általános iskolát végzett fiatalok, pályakezdők, elavult képesítéssel rendelkezők	- A térségben jelenleg fennálló hiány a felsorolt ipari szakmákban - A térségben kialakítandó ipari üzem
Erdészet-Faipar	Szakmunkás Bútorasztalos Épületasztalos Faipari technikus, Fa- és bútorigipari gépkezelő, Faesztergályos, Kádár, stb.	Iskola rendszerű Szakmunkás Képzés, vagy OKJ-s felnőtt Képzés	Általános iskolát végzett fiatalok, pályakezdők, elavult képesítéssel rendelkezők	Térség erdőszülségében rejlő lehetőség tudatos kihasználása
Kereskedelem	Kereskedő Bolti eladó	Középfokú és felsőfokú OKJ-s Szakképzés	Hasznáلتcikk-kereskedelemből élő réteg Borkereskedelemből, turizmusból és egyéb, Somló hegyi termékekből élő réteg	A lomizás legális keretek közé terelése
	Számítógépkezelő	OKJ-s tanfolyam	Hasznáلتcikk-kereskedelemből élő réteg	A lomizás legális keretek közé terelése

---

5. Épületfelújítás iskola céljára – az Amerikai Magyar Koalíció által összegyűjtött pénzadomány potenciális felhasználása

A helyi szereplők egybehangzó véleménye, hogy nincs szükség új iskolaépületre. Devecserben jól felszerelt iskolaépület van, mely 2008-ban 280 millió forintos nagyságrendű felújításon esett át; az iskolaépület kihasználtsága bővíthető. Ezen kívül több olyan üres épület is van a városban, mely felújítás után alkalmas lenne egy új iskola épületének funkcióját betölteni. Legalkalmasabb az egykori Járásbíróság 214 m²-es épülete, melyben 7 tantermet lehet kialakítani. Az épület felújításra szorul, de lakható állapotban van, az önkormányzat tulajdona. Jelenleg egyik felén az iszapkárosultak átmeneti otthonai vannak, másik szárnyában az általános iskola titkársága. Az épület szomszédságában egy üres telek áll, ezáltal az épület bővítésére, tanműhelyek létesítésére is van lehetőség. Az épület konkrét oktatási programjait a keletkező új munkahelyekkel összhangban kell meghatározni. Elsőként a kistérségben jelenleg hiányszakmát jelentő szakmunkás képzéseket célszerű beindítani, valamint a használtcikk kereskedelemmel foglalkozó réteg számára kereskedő és számítógépes tanfolyamokat.

A devecseri járásbíróság iskola céljára felújítandó épülete

F. Infrastruktúra, a kistérség általános fejlettségi mutatói

Egy esetleges, a kistérségbe telepítendő beruházás szempontjából fontos áttekinteni a kistérség infrastrukturális helyzetét, az utak meglétét és állapotát, a tömegközlekedési és teherszállítási eszközöket. A kistérség legfontosabb közlekedési útvonala a 8. számú főút, amely térségi kapcsolatokat biztosít Budapest, a nyugati országhatár és az M7-es autópálya irányába. Infrastrukturális szempontból hátrány, hogy a főút mellett sok helyen nem található lassú forgalmi út, ezért a lassúgépjárművek forgalma is a 8-as útra nehezedik. Valamennyi település legalább egy szilárd burkolatú úton megközelíthető, de sok település környékén hiányos az úthálózat.

A térség keleti fele Devecser központtal, a 8. számú főút köré szerveződve sugaras szerkezetet mutat, kiterjedt, a térségen túli közúthálózattal. A kistérség nyugati felében, a Marcal-folyását követve hiányos hálózatos útszerkezet található, amely gátolja az itt élők mobilitását, korlátozza munkába járási lehetőségeit.

A kistérség vasúthálózata közvetlen, nemzetközi összeköttetésben van a Budapest-Székesfehérvár-Szombathely-Szentgotthárd-Jennersdorf-Graz vonallal és a Budapest-Murakeresztúr egyvágányú vonallal. A vasúti fővonalat 2000-ben teljes mértékben villamosították, ezáltal alapvetően lerövidült a menetidő és környezetvédelmi szempontból is

---

megfelelőbbek a vonatok. A térség 4 településén találunk vonatállomást. A Somló Volán Zrt. és a megye többi Volán társasága jelentős szerepet játszik a megyei és távolsági közlekedésben. Járataival szinte valamennyi dunántúli megyeszékhely elérhető Budapest irányába.

2008-as statisztikai adatok szerint a kistérség 23334 lakása közül csak 178 nem volt a közüzemi vízhálózatba kapcsolva, és kb. 6200 a szennyvízcsatorna hálózatba. 2003-ra a legkisebb településen is kiépült a gázvezeték. Az ajkai kistérség az egyesített fejlettségmutató alapján a fejlettségi rangsorban az elmaradott kistérségek közé sorolható: az alsó harmadban, a 103. helyen áll a 174 kistérség közül. Ennek fő oka az aprófalvak magas aránya, melyeket előregedési és elnéptelenedési tendenciák és forráshiány jellemez. Ezekben a településeken a vállalkozások száma elenyésző, az önkormányzatok bevétele nagyon alacsony, magas a munkanélküliek aránya. Szinte egyedüli foglalkoztató az önkormányzat, néhány esetben az iskola.

A kistérséget keleti-nyugati irányú törésvonal jellemzi: a keleti települések helyzetének kedvezett a közeli városok, Veszprém, Várpalota és Székesfehérvár fejlődése, az oda irányuló tőke, innováció, beruházások és infrastrukturális fejlesztések. Ez tovább mélyítette a területi különbségeket a kistérség keleti és nyugati részei között.

G. Melléklet

1. Felhasznált dokumentumok, tanulmányok

1. Somló-Marcál mente Közösségeinek Helyi Vidékfejlesztési terve.
Készítette: Kristályvölgy Terület és Vidékfejlesztési Egyesület. 2008.
Készült a LEADER + program támogatásával.
2. Somló hegy és környéke, Mikrotérségi szintű településtervezés módszertanának kidolgozása. Fejlesztési Konceptió.
Készítette: a Völgyzugoly Műhely Kft.
Készült a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal és a Kutatás-fejlesztési Pályázati és Kutatáshasznosítási Iroda támogatásával. 2008. augusztus.
3. Ajka Térségi Foglalkoztatási Stratégia. Készítette: a Pangea Petény Tanácsadó Kft. 2010. Október.
4. Az Új Atlantisz Többcélú Kistérségi Társulás Közoktatási Kistérségi Intézkedési terve 2010-2013.
5. A Nemzeti Fejlesztési Terv szerepe az Ajkai kistérség fejlődésében. Kistérségi esettanulmány.
Készítette: Nemzeti Fejlesztési Ügynökség. 2006.

2. Interjúalanyok listája

Interjúalany neve	Település	Pozíció	Intézmény
1. Toldi Tamás	Devecser	polgármester	Devecser Polgármesteri Hivatal
2. Marton László	Somlóvásárhely	polgármester	Somlóvásárhely Polgármesteri Hivatal
3. Szarka Gyula	Kolontár	körjegyző	Kolontár Polgármesteri Hivatal
4 Dr. Németh Ágnes	Ajka	Kirendeltség-vezető	Közép-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ, Ajkai Kirendeltsége
5. Varga Andrea	Ajka	elnök, vidékfejlesztési menedzser	„Kristály-Völgy” Terület és Vidékfejlesztési Egyesület
6. Butján Ernő	Nagypirit	polgármester, Somló Környéke Többcélú Kistérségi Társulás vezetője	Somló Környéke Többcélú Kistérségi Társulás
7. Eszterhainé Fatalin Ilona	Devecser	általános iskola igazgató	Devecser Gárdonyi Géza Közös Fenntartású Általános Iskola és Óvoda, Alapfokú Művészetoktatási Intézmény
8. Mayer Gábor	Devecser	általános iskola igazgatóhelyettes	Devecser Gárdonyi Géza Közös Fenntartású Általános Iskola és Óvoda, Alapfokú Művészetoktatási Intézmény
9. Martonné Vathy Hedvig	Somlóvásárhely	általános iskola igazgató	Somlóvásárhely, Széchenyi István Általános Iskola
10. Orsós Mihály	Devecser	elnök	Devecser Cigány Kisebbségi önkormányzat

---

3. Interjúvázlatok

a. Interjúvázlat – helyi és kistérségi vezetők, döntéshozók

1. Bevezetés

Az interjú témája, célja. Az itt szerzett információk csak összesítve, név és bármilyen azonosító nélkül lesznek elemezve. Az interjúk felvételét a feldolgozás után azonnal megsemmisítjük.

2. Az interjúalany bemutatkozása, a település bemutatása

- Kérem, mondjon pár szót magáról, hogyan lett polgármester, mióta polgármester, mit csinált ezelőtt?
- Mondjon pár szót a település történetéről!
- Melyek a főbb gazdasági folyamatok, amik a rendszerváltás óta a települést jellemezték? Milyen hatással voltak a település helyzetére? (ágazatok dominanciája, munkaerő-piaci szereplők, foglalkoztatáspolitikai hatásai, munkanélküliség)
- Milyen a település infrastrukturális helyzete? (közlekedés, közművek, munkahelyek, intézményrendszer, az itt lakók szociális helyzete stb.)
- Milyen fejlesztések, beruházások történtek az elmúlt években a településen? (önkormányzati, EU-s, civil, magánberuházás)
- Kik a jelentősebb foglalkoztatók a településen?
- Milyen az önkormányzat kapcsolata a településen lévő vállalkozókkal?
- Milyen volt a település helyzete a környékbeli településekhez képest az iszapkatasztrófa előtt: kedvező vagy kedvezőtlen, fejlődő vagy stagnáló? És az iszapkatasztrófa óta?
- Hogyan hatott az iszapkatasztrófa a település gazdasági helyzetére?
- Jelenleg mik a település fő gazdasági problémái? A közvetlen hatásain túl milyen veszélyeket generált és milyen lehetőségeket hozott a katasztrófa gazdasági szempontból? (népesség és befektetők elvándorlása, új fejlesztési- támogatási források elérhetősége)

3. A település társadalmi helyzete

- Hogyan jellemezné a település lakossági összetételét? (életkor, iskolázottság, anyagi helyzet). Mennyire heterogén és milyen részekre osztható a település lakossága?
- A társadalmi tagolódás leképeződik-e a település térszerkezetében? Van-e jobb helyzetű és hátrányosabb helyzetű része a településnek?
- Mennyi a hátrányos helyzetű és veszélyeztetett családok aránya a településen?
- Milyen megélhetési-boldogulási stratégiák jellemzik a település lakóit?
- Elvándorlás a katasztrófa előtt és óta? (Mely rétegekre jellemző? Hova irányul?)
- Munkahelyre és iskolába való ingázás a katasztrófa előtt és óta?

---

4. *Oktatási helyzet*

- Hogyan hatottak az elmúlt évtized oktatáspolitikai folyamatai a településre? (elsősorban: iskola-összevonások hatása)
- Jelenleg mely településekre, milyen típusú oktatási intézményekbe és mely településekre járnak a település diákjai? (Általános, közép és felsőfokú okt.)
- Milyen továbbtanulási utak jellemzőek a település diákjaira? (statisztikai mutatók)
- Milyen perspektívák, pályaaorientáció, élettervek jellemzik a település fiatal lakosságát?
- Milyen oktatási intézményben, programban van hiány a településen és kistérségi szinten?
- Mely szakmákban van hiány, és melyekben túlképzés települési/ kistérségi szinten?

5. *Civil szervezetek*

- Milyen civil szervezetek működnek a településen?
- Milyen célkitűzésekre alakultak és milyen forrásokból működnek?
- Milyen az önkormányzat kapcsolata a civilekkel? Vannak-e közös projektjeik?

6. *Kistérségi helyzet*

- Hogyan látja az ajkai kistérség helyzetét a régióban? Kedvező vagy kedvezőtlen? Fejlődő vagy stagnáló?
- Mely területeken vannak a kistérség erőforrásai, lehetőségei? (földrajzi adottságok, gazdasági profil, infrastruktúra, társadalmi összetétel)
- Melyek a kistérség helyzetének kedvezőtlen, gátló tényezői? (földrajzi adottságok, gazdasági profil, infrastruktúra, társadalmi összetétel)
- Hogyan jellemezné a kistérség települései közötti kapcsolatot?
- Milyen a saját kapcsolata a környező települések önkormányzataival, vezetőivel?
- Voltak-e az elmúlt években több települést érintő társulások, közös fejlesztések, pályázati projektek, melyekben az önök települése részt vett?
- Milyen problémákat, érdekellentéteket azonosít a települések közötti együttműködésben?

7. *Az iszapkatasztrófa hatásai*

- Milyen közép- és hosszútávú következményekre számít az iszapkatasztrófa kapcsán? (társadalmi következmények, gazdasági következmények)
- Milyen félelmei vannak a települése jövőjét, lehetőségeit illetően?
- Milyen esélyeket jelent, lehetőségeket teremthet az iszapkatasztrófa a település számára? (elérhető támogatási források)

---

b. Interjú vázlat – Területfejlesztési és kistérségfejlesztő társulás vezetői

1. Bevezetés

Az interjú témája, célja. Az itt szerzett információk csak összesítve név nélkül lesznek elemezve. Az interjúk felvételét a feldolgozás után azonnal megsemmisítjük.

2. Az interjúalany bemutatkozása, a szervezet bemutatása

- Kérem, mondjon pár szót a szervezetről, hányan dolgoznak itt, kik a szervezet tagjai, milyen céllal, mikor jöttek létre?
- Hogyan került a szervezethez? Mivel foglalkozott korábban?
- Hogyan alakultak a szervezet célkitűzései a megalakulás óta?
- Mit tart a szervezet eddigi legnagyobb eredményének?
- Milyen projekteket valósítottak meg az elmúlt néhány évben?
- Milyen jelenleg futó projektjeik vannak?
- Miből fedezik a szervezet működési költségeit? Milyen bevételi forrásokkal rendelkeznek?
- Milyen problémákkal szembesült a szervezet megalakulása óta?
- Hogyan hatott a szervezet célkitűzéseire az iszapkatasztrófa?
- Milyen a kapcsolatuk a kistérség civil szervezeteivel? A települési önkormányzatokkal, és a vállalkozókkal?
- Milyen problémákat azonosít a kistérségi önkormányzatokkal, vállalkozókkal, civilekkel való együttműködés terén?
- Van-e bármely más szervezet a térségben, aki hasonló célkitűzésekkel alakult?
- Hogyan látja a szervezet jövőjét, mik a legfontosabb céljai?

3. A kistérség bemutatása

- Mik a főbb gazdasági folyamatok, amik a rendszerváltás óta a kistérséget jellemezték? Milyen hatással voltak a kistérség helyzetére? (ágazatok dominanciája, munkaerő-piaci szereplők, foglalkoztatáspolitikai hatásai, munkanélküliség)
- Milyen a kistérség infrastrukturális helyzete? (közlekedés, közművek, munkahelyek, intézményrendszer, az itt lakók szociális helyzete stb.)
- Melyek a kedvező helyzetű települések? Hogyan jellemezné ezeket a településeket gazdasági-társadalmi szempontból? (lakosság összetétele, vállalkozások, munkaerőpiac)
- Melyek a kistérség legkedvezőtlenebb helyzetű települései? Hogyan írná le ezeknek a településeknek a helyzetét?
- Kik a kistérség jelentősebb foglalkoztatói?
- Mely területeken vannak a kistérség erőforrásai, lehetőségei? (földrajzi adottságok, gazdasági-ágazati jellemzők, infrastruktúra, társadalmi összetétel)
- Melyek a kistérség helyzetének kedvezőtlen, gátló tényezői? (földrajzi adottságok, gazdasági profil, infrastruktúra, társadalmi összetétel)

-
- Hogyan jellemezné a kistérség települései közötti kapcsolatot?
  - Milyen problémákat, érdekelletéket azonosít a települések közötti együttműködésben?

4. *Az iszapkatasztrófa hatásai*

- Milyen közép- és hosszú távú következményekre számít az iszapkatasztrófa kapcsán? (társadalmi következmények, gazdasági következmények)
- Hogyan látja a kistérség jövőjét, lehetőségeit?
- Milyen esélyeket jelent, lehetőségeket teremthet az iszapkatasztrófa a kistérség számára? (elérhető támogatási források)